

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Горан М. Васић, самостални стручни сарадник, Гаранцијски фонд АП Војводине

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
1.	<p>СУГЕСТИЈА</p> <p>Програм развоја ЦЕ у РС за период 2022 – 2024. године у својој првој везији са разлогом је фокусиран на проблеме управљања отпадом, мобилности, управљања водама и енергетској ефикасности. Констатује се да је велики део токова материјала који су предмет пажње овог документа су биолошког односно органског порекла.</p> <p>Скренута је пажња на дефиницију биономије позајмљене из документа A sustainable bioeconomy for Europe: strengthening the connection between economy, society and the environment-Updated Bioeconomy, објављеног у октобру 2018. године. Овај документа је базиран на Communication (2018) 673/2 and SWD (2018)431/2. Биономија се дефинише као области која покрива све секторе и системе који се ослањају на биолошке ресурсе (животиње, биљке, микроорганизме и добијену биомасу, укључујући органски отпад). Ова дефиниција укључује и међусобне везе које се испољавају у коришћену земљишта и морских екосистема и услуге које их прате; Подразумевају се и сва примарни производни сектори који користе и производе биолошке ресурсе (пољопривреда, шумарство, рибарство и аквакултура);</p> <p>У документу су посебно разрађене релацији између Циркуларне економије и Биономије. Предлагач сматра да је у овој фази потребно и можда довољно успоставити везу између Програма и Унапређене стратегије за биономију</p> <p>Крајем 2013. године Влада Републике Србије усвојила је Одлуку о формирању Буџетског фонда за унапређење енергетске ефикасности Републике Србије ("Службени гласник РС", број 92/13). Буџетски фонд је почео са радом 2014. године. До сада је спроведено већи број јавних позива за (су)финансирање пројеката унапређења енергетске ефикасности у јединицама локалних самоуправа и неки од њих су се односили и на објекте у руралним областима. Пројекти су првенствено обухватили мере унапређења енергетске ефикасности на термичком омотачу зграде (замена столарије и постављање термоизолације) и мере унапређења термотехничких система (уградња котлова на биомасу, уградња термостатских вентила, електронски регулисаних циркулационих пумпи и уређаја за мерење предате количине топлоте). Реализовали су се најчешће на јавним објектима као што су: предшколске установе, домови здравља, основне и средње школе и управне зграде. Основни недостатак овог начина финансирања поред ограниченог и недовољног износа средстава у односу на потребе је и временска ограниченост финансирања на временски рок од једне буџетске године. Много бољи резултати би се постигли уколико би се формирала независна финансијска институција која би по радила по моделу Фонда за заштиту околиша и енергетске учинковитости у Хрватској. Фонд за заштиту околине и енергетску ефикасност је институција која врши прикупљања ванбуџетских средстава и улагање у програме и пројекте заштите околне, енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије. Фонд има улогу Посредничког тела у систему управљања и контроле коришћења структурних инструмената ЕУ у Хрватској, за поједине специфичне циљеве из подручја заштите околине и одрживости ресурса, климатских промена, енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије.</p>	<p>Размотриће се сугестија за повезивање циркуларне и биономије приликом писања наредног Програма у 2023. години.</p>	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Кабинет председника Привредне коморе Србије			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
2.	<p>Примедба 1: Продужавање периода трајања Јавне расправе, односно продужење рока за достављање коментара на Предлог програма управљања отпадом у Републици Србији за период од 2022. до 2031. године и Предлог програма развоја циркуларне економије ну Републици Србији за период 2022-2024. године, с обзиром на то да су у питању вишегодишњи стратешки документи који ће у значајној мери одредити пословање привредних субјеката у наредном периоду;</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>За јавну расправу је било 23 дана, што је у складу са законским обавезама за спровођење јавне расправе.</p> <p>Нацрт програма је већ био разматран и доступан јавности у оквиру представљања документа 26.10.2021. на јавних консултацијама, тако да је заинтересована јавност већ имала прилике да се упозна са предлогом текста.</p>	

3.	Примедба 2: Узимање у обзир Нацрта стратегије управљања пластиком у Републици Србији до 2030. године у пакету циркуларне економије, приликом израде финалних предлога Програма управљања отпадом у Републици Србији за период 2022. године до 20321.године и развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022.-2024. године	Не прихвата се. Нацрт стратегије управљања пластиком у Републици Србији до 2030. године у пакету циркуларне економије је само предлог тако да се није могао користити приликом израде Програма развоја ЦЕ.	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Михаил Матески, Greentech doo, Нови Сад			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
4.	Назив поглавља Мера 3.1. Смањење настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу Предлог за допуну Произвођачи и увозници припремају се да од 01.01.2025. боце за пиће које су израђене од полиетилен терефталата као главне компоненте ("ПЕТ боце") морају садржати најмање 25% рециклиране пластике, израчунато као просек за све ПЕТ боце које свако правно лице стави на тржиште појединачно током текуће године. Образложење: Као део пакета о Циркуларној економији и Уредбе о смањењу настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу, ЕУ је увела обавезу минималног садржаја рециклиране пластике у новим ПЕТ боцама за пића, и то мин 25% од 01.01.2025. и мин 30% од 01.01.2030. Овим ће и компаније из Србије које пласирају пића на тржиштима ЕУ бити у обавези да испуне исте услове. Из тог разлога сматрамо да ова мера треба да буде унета као допуна у Мери 3.1. овог Програма у циљу припреме привреде за ту меру, која би ступила на снагу од 01.01.2025.	Прихвата се.	Одредбе ове директиве још нису транспоноване у законодавство Републике Србије и имплементација прописаних мера за смањење и забрану коришћења одређених производа као и циљева које треба постићи у погледу удела рециклиране пластике у боцама за пиће које се стављају на тржиште а које су израђене од полиетилен терефталата као главне компоненте ("ПЕТ боца") још нису обавезујуће за нашу земљу. Мера обухвата израду анализе у циљу сагледавања врста и количина производа од пластике за једнократну употребу који се стављају на тржиште у Републици Србији. На основу резултата анализе мером је обухваћена израда смерница за коришћење одрживијих материјала за наведене производе укључујући и препоруке за постепено достизање циљева у погледу удела рециклиране пластике у боцама за пиће произведеним од полиетилен терефталата као главне компоненте.
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Инжењери заштите животне средине			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
5.	Примедбе и предлози у начелу: Примедбе и предлози које су поднели односе се углавном на анализу и преглед стања. Сматрају да није обухваћено све оно што је од значаја за циркуларну економију, да су коришћени подаци података, али су предложили и допуну одређених активности, и коришћење одређених закључака који су истакнути у овом документу у циљу јаснијег дефинисања препрека и мера за њихово превазилажење када је у питању развој циркуларне економије. Једно од запажања је такође, да се у документу користи термин "проширена одговорност произвођача" те будући да на овакав термин нису наилазили раније, траже прецизирање на шта се он односи. Оваквом формулацијом није јасно да ли се сматра да одговорност произвођача треба да буде шира од оне која је тренутно утврђена, или се пак мислило на продужену одговорност произвођача у ком случају се одговорност не завршава само у тренутку пуштања производа на тржиште, већ се она продужава и након његове употребе, до настанка отпада.	Прихвата се. Појам продужене одговорности произвођача дефинисан је у члану 8. Директиве 2008/98/ЕС и допуњен у Директиви(EU) 2018/851 увођењем нове дефиниције у члану 3. тачка 21. "програм(шема) продужене одговорности произвођача" значи скуп мера које предузимају државе чланице како би осигурале да произвођачи производа снесо финансијску одговорност или финансијску и организациону одговорност за управљање отпадом у току животног циклуса производа." Директива(EU) 2018/851 је због разлога наведених у преамбули од тачке 21) до 28) увела нови члан 8а. који се односи на Опште минималне захтеве за програме (шеме)	Кроз текст Програма је измењен термин "проширена одговорност произвођача" у "продужена одговорност произвођача".

		<p>продужене одговорности произвођача.</p> <p>У тексту Програма овај појам је коришћен у смислу свега напред наведеног.</p>	
6.	<p>Примедба 1:</p> <p>Назив поглавља Преговарачка позиција за Поглавље 27 "Животна средина и климатске промене"</p> <p>Предлог за измену и/или допуну : Предвидети да преговарачка позиција буде доступна јавности у оном делу који се односи на циркуларну економију.</p> <p>Образложење Преговарачка позиција и даље је недоступна јавности, те је овим програмом могло бити предвиђено њено објављивање барем у делу који се директно односи на циркуларну економију како би јавност могла активно да се укључи у планиране процесе.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>У току припреме преговарачких позиција, преговарачка група консултује заинтересовану јавност, посредством Националног конвента о Европској унији, односно Привредне коморе Србије у складу са прописима о канцеларијском пословању, односно у складу са прописима и међународним споразумима којима се уређује заштита тајних података и приступ тајним подацима. Преговарачке позиције које Република Србија усваја у току приступних преговора за свако појединачно преговарачко поглавље означавају се ознаком "рестриктивно/limite" у складу са прописима о канцеларијском пословању, а изузетно, делови преговарачке позиције могу бити означене одговарајућим степеном тајности, у складу са прописима о тајности података, до момента отварања датог поглавља.</p>	
7.	<p>Примедба 2:</p> <p>Назив поглавља: Преглед постојећег стања, страна 16</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <p>Сагледати и изградњу инфраструктуре у складу са планираним инвестицијама у области управљања отпадом.</p> <p>Образложење: Преглед стања јасно дефинише шта је све потребно узети у обзир кад је у питању инфраструктура, али не узима у обзир да је период 2022-2024 период када ће се у области управљању отпадом вршити велике инвестиције и када је потребно да се том приликом посебно води рачуна о циркуларној економији. Јер када буде изграђена инфраструктура која је планирана, може доћи до пропуштања прилика да она одмах буде прилагођена, вада се накнадно радити надоградња или прилагођавање.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>У поглављу Преглед постојећег стања наведено је следеће: "неопходно је сагледати постојеће стање привреде и друштва у Републици Србији, како би се дефинисале приоритетне мере и активности којима ће се отворити пут ка усвајању принципа циркуларне економије, као и поставили темељи за развој одрживе и конкурентне националне привреде засноване на том концепту". Сагледавање потребне инфраструктуре за управљање отпадом је обухваћено Програмом управљања отпадом.</p>	
8.	<p>Примедба 3:</p> <p>Назив поглавља 3.1.1. Природни ресурси, страна 18.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну. У акционом плану предвидети активности које решавају изазове дефинисане у овом поглављу, а који се односе на сектор домаћинства, саобраћаја и индустрије.</p> <p>Образложење У овом поглављу на страни 18, истакнуто је да су у погледу потрошње финалне енергије најзахтевнији сектори домаћинства (34%), саобраћаја (27%) и индустрије са (26%), па је потребно предвидети одговарајуће активности у акционом плану које би биле усмерене ка рењавању овог дефинисаног изазова.</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>У начелу смо сагласни са изнетом тврдњом, али желимо да истакнемо да је Програмом већ предвиђено решавање ових изазова кроз пружање подршке привреди (Циљ 1) за израду акционих планова и локалним самоуправама (Циљ 2) за израду Локалних мапа пута које ће обухватити и питања везана за саобраћај и сектор домаћинства, без којих није могуће остваривање одрживих заједница.</p>	
9.	<p>Примедба 4:</p> <p>Назив поглавља 3.1.2. Привреда, Слика 3.3 Запосленост по делатностима у 2019. години, Страна 21</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Користити новије податке, из 2020. или 2021.</p> <p>Образложење: Потребно је користити новије информације, нарочито узимајући у обзир актуелну ситуацију изазвану корона вирусом</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>Подаци у Програму су ажурирани у складу са доступним статистичким подацима за Републику Србију. Такође, информације о броју пословних</p>	<p>Нови подаци су уврштени у текст Програма.</p>

		субјеката према делатностима коју обављају су ажурирани према најновијим доступним статистичким подацима.	
10.	<p>Примедба 5: Назив поглавља 3.1.3. Локалне самоуправе, страна 33 Предлог за измену и/или допуну: Допунити анализу тренутног стања узимајући у обзир закључке из овог поглавља, односно да "највеће баријере за прелазак на циркуларну економију на локалном нивоу представљају низак ниво свести кључних актера, недостатак регулаторног оквира и недостатак или непостојање финансијских инструмената за пројекте циркуларне економије." Образложење: У анализи тренутног стања није у довољној мери прецизирано да су управо ово недостаци и слабости које стоје на путу развоју циркуларне економије, па је то потребно додатно дефинисати како би се сагледале могуће активности и мере које би биле усмерене ка превазилажењу ових препрека.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Закључци изнети у Анализи стања базирани су на резултатима анализе коју је спровела Стална конференција градова и општина - СКГО (Анализа капацитета јединица локалне самоуправе у погледу стварања услова за прелазак на циркуларну економију, 2019), што је и наведено у тексту. Сматрамо да даље проширивање текста не би допринело унапређењу његовог квалитета, већ само непотребно повећало обим документа.</p>	
11.	<p>Примедба 6: Назив поглавља 3.1.4.1. Општи подаци, страна 48 Предлог за измену и/или допуну: Користећи закључке у овом поглављу, у анализи стања истаћи да је неопходно подизање свести јавности о значају циркуларности и предностима које циркуларна економија доноси. Образложење: Будући да је проблем ниске свести опште јавности о значају развоја циркуларне економије ниска, а да, како је то и у овом поглављу истакнуто да она све више добија на значају код појединих представника стручне јавности, потребно је додатно разрадити и овај проблем у прегледу стања и препознати шансе и предности како би се дефинисале могуће активности и мере које би биле усмерене ка едукацији и информисању грађана и грађанки.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Проблем ниске свести је на више места кроз програм препознато као проблем. У том смислу циљ 5 у Акционом плану: Подизање свести заинтересоване јавности и образовних институција о концепту циркуларне економије, са две мере и 6 активности ће допринети подизању јавне свести.</p>	
12.	<p>Примедба 7: Назив поглавља 3.2 SWOT анализа, страна 49 Предлог за измену и/или допуну: Допунити део табеле која се односи на слабости: низак степен пречишћавања отпадних вода (индустријских и комуналних), недостатак стручног кадра на позицијама за доношење одлука када је у питању одрживи развој и заштита животне средине и недостатак политичке воље да се спроводи строга контрола спровођења Закона о управљању отпадом. Такође, у делу који наводи слабост истиче се податак да су "Значајни губици воде (око 35%) у дистрибутивној мрежи система водоснабдевања"- замолили бисмо Вас да нам доставите или документ допунне изворима за ове податке, будући да су процене да је овај губитак већи и да иде до 50%. Додати у "слабости": непостојање цене одлагања отпада/депонijske таксе за одлагање отпада на дивље депоније и сметлишта ускладити са делом "могућности": Повећање цене за одлагање отпада/депонijske таксе; - у слабостима би као падна оваме требало онда да стоји. Образложење: SWOT анализа не садржи горенаведене слабости, а које су изузетно битне, није узето у обзир све оно што је од значаја циркуларну економију. Па тако није наведен низак степен пречишћавања отпадних вода како индустријских тако и комуналних. Због ниског степена пречишћавања отпадних вода додатно се оптерећује питање одрживог коришћења ограниченог водног ресурса. У слабостима такође није препознат недостатак стручног кадра на позицијама за доношење одлука када је у питању одрживи развој и заштита животне средине, као и недостатак политичке воље да се поштује и контролише спровођење Закона о управљању отпадом. Примера ради, иако је то обавеза свих јединица локалне самоуправе прописана овим законом, извештавање о количинама комуналног отпада и мерење морфолошког састава не чини више од 1/3 ЈЛС у Србији. Оваква пракса понавља се већ дуги низ година будући да се неиспуњавање ових обавеза не санкционише. Будући да се у делу "могућности" наводи "Повећање цене за одлагање отпада/депонijske таксе", потребно је допунити колону која се односи на "слабости" тако да се истакне непостојање цене одлагања отпада/депонijske таксе за одлагање отпада на дивље депоније и сметлишта.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Низак степен пречишћавања отпадних индустријских и комуналних вода је већ наведен као проблем у слабостима. Текст ће бити додатно измењен да ови проблеми буду јасније уочљиви. У SWOT анализи дати податак за губитке воде је поновљен навод у скраћеној форми података приказаних у потпоглављу анализе стања 3.1.3 Локалне самоуправе, где је детаљније наведено да: "Губици воде у мрежи просечно износе око 35%, а у појединим случајевима прелазе и 50% захваћене воде." Подаци су преузети из извештаја Агенције за заштиту животне средине "Животна средина у Србији 2004-2019". У тексту програма додат је извор података.</p>	Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама.
13.	<p>Примедба 8: Назив поглавља: Мапирање заинтересованих страна, табела на страни 56.</p>	Прихвата се.	Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама.

	<p>Предлог за измену и/или допуну: Молимо за појашњење знака "x" код Министарства финансија</p> <p>Образложење: Код осталих актера уписан је знак "x" те бисмо Вас замолили за додатно појашњење да ли је у питању грешка техничке природе или није препознат утицај политике Министарства финансија.</p>	<p>У питању је техничка грешка која је исправљена у тексту Програма.</p>	
14.	<p>Примедба 9: Назив поглавља Мапирање заинтересованих страна, табела на страни 56.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Предвидети мерама усаглашавање релевантних прописа</p> <p>Образложење: И у табели на 56. страни и у анализи стања препозанто је да и Агенција за Заштиту животне средине и Завод за статистику прате кључне индикаторе за ЦЕ и о томе извештавају. Међутим, пракса коју ове две институције имају у области управљања отпадом показује да се услед несинхронизације прикупљања података и различите методологије добија потпуно другачија слика о количинама отпада, што је и посебно истакнуто у Извештају из сенке – Напредак под кључем, Извештај за 2020. годину Коалиције 27.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Агенција за заштиту животне средине извештавање у области статистике отпада ради према Закону о управљању отпадом а из одредаба закона искључен је: 4) отпад који настаје при истраживању, ископавању, експлоатацији, припреми и складиштењу минералних сировина, као и при раду у каменоломима на које се примењују прописи о управљању рударским отпадом.</p> <p>Управљање рударским отпадом је у надлежности Министарства рударства и енергетике.</p> <p>Републички завод за статистику спроводи истраживања статистике отпада и преузима податке из административног извора Агенције за заштиту животне средине за потребе извештавања према ЕУ Уредби о статистици отпада (2150/2002, измењене Уредбом Комисије Еу бр. 849/2010. Извештавањем су обухваћени сви сектори економских делатности (укључујући сектор Рударство и минерални отпад који се ствара у том сектору) и отпад из домаћинства (процена из створеног комуналног отпада).</p>	
15.	<p>Примедба 10: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Посебан циљ 1; Предлог за измену и/или допуну: У циљу 1 предвидети подршку малим и средњим предузећима чија делатност подразумева поправку производа.</p> <p>Образложење: Будући да МСП која се баве поправком одређених производа играју велику улогу када је у питању развој циркуларне економије, омогућавајући поновну употребу производа и продужавање његовог века трајања, неопходно је омогућити приступ мерама подршке и овим предузећима.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>У циљу 1. се не наводи којим предузећима ће бити пружена подршка. Идентификоване групе привредних субјеката могу бити мала, средња или велика предузећа. Одабир предузећа којима ће бити пружена подршка у изради акционих планова ће се урадити према критеријумима који ће се накнадно дефинисати.</p>	
16.	<p>Примедба 11: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА, Посебан циљ 2 Предлог за измену и/или допуну: Уместо Локалне мапе пута предвидети подршку да се циркуларна економија интегрише у постојећа локална планска документа.</p> <p>Образложење: Узимајући у обзир тврдње дефинисане у "претњама" - "Дуплирање планских докумената у јединицама локалних самоуправа" анализе стања, потребно је предвидети да се циркуларна економија интегрише у друга планска документа, а да се избегне израда засебаног документа. Разлог за то је и што неке од области које се посматрају као што је управљање отпадом има свој локални документ – Локлани план управљања отпадом, па би уместо дуплирања било пожељније да се у њега директно интегришу одређене мере за ЦЕ као обавезан елемент. Предлог активности би био да се осмисли начин подршке да се приликом израде других стратешких докумената укључи ЦЕ кроз законску обавезу или директну консултантску подршку.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Концепт Локалних мапа пута је специфичан, обухвата и области које нису уређене другим планским документима локалних самоуправа.</p>	

17.	<p>Примедба 12: Назив поглавља Мера 5.2: Информисање и едукација образовних институција о концепту циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну: Укључити средње школе у програме када је у питању увођења нових предмета или измена садржаја постојећих предмета. Образложење: Како се наводи у овој мери, да би се подигао ниво знања и информисаности о концепту циркуларне економије, потребно је да се у току кампање у сарадњи са одређеним бројем високообразовних институција сагледа могућност увођења нових предмета или измена садржаја постојећих предмета, у циљу увођења циркуларне економије у студијске програме на основним и мастер академским или струковним студијама. Међутим, укључивање и средњих школа у овакве програме има велики потенцијал, нарочито када су у питању средње стручне школе. Уколико желимо свеобухватност и промовисање ове теме у широј популацији, морамо престати са елитистичким приступом образовању базираном искључиво на високообразовним установама и схватити да је средњошколско образовање значајан елемент развоја друштва у правцу ЦЕ. Према образовној структури становништва РС попис 2011- средње образовање је у Србији стекло 48.93 % становништва, више 5,65%, а високо 10.59 %. Због тога предлажемо да се овде поред високообразовних програма прате и средњошколски програми и да се ради на њиховом развоју. Оваква иницијатива је већ препозната и подржана од стране ЕУ кроз ИПА прекограничну сарадњу Србије и Босне И Херцеговине у коју су укључене средње школе у Бајиној Башти, Круњу и Владимирцима.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Мером 5.2. је предвиђена систематска едукација о принципима и користима транзиције од линеарне ка циркуларној економији путем образовних институција, од основних школа, преко средњих школа и гимназија до факултета. У наставном плану и програму средњих школа (у гимназијама) постоји предмет Образовање за одрживи развој у оквиру којих наставници кроз пројектну наставу остварују одређене исходе везане за примену концепта циркуларне економије. Са друге стране, увођење нових додатних предмета које се остварује преко Завода за унапређење образовања и васпитања захтева дужи временски период од оног који је обухваћен овим програмом. Након истека овог Програма радиће се нови документ јавне политике за област циркуларне економије (2024) у којем се може подржати ова иницијатива.</p>	
18.	<p>Примедба 13: Назив поглавља Акциони план, страна Предлог за измену и/или допуну Допунити табелу потребним финансијама, изворима финансирања и везама са буџетским линијама. Укључити организације цивилног друштва као партнере у активности 4.5.3., 4.2.2.; 4.2.3 и 5.2. У активност 5.3. укључити средње школе Образложење Организације цивилног друштва имају значајну улогу у информисању и едукацији грађана и грађанки, али и у другим активностима у којима сарађују и са привредом и са јавним сектором, те је неопходно преознати њихову улогу и у овим активностима. Образложење за укључивање средњих школа дато је у претходној табели.</p>	<p>Прихвата се за коментаре у вези активности 4.5.3., 4.2.2.; 4.2.3 и 5.2.</p> <p>Табеле се могу допунити информацијама о потребним финансијама, изворима финансирања и везама са буџетским линијама само за неки број активности. за већину активности средства извори финансирања ће бити међународни донатори и у овом тренутку не може се занти тачан потребних финансија.</p> <p>Не прихвата се за предлог у вези активности 5.3. Образложење дато у одговору на примедбу 12.</p>	Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама.
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Друштво младих истраживача Бор			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
19.	<p>Примедба 1: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Посебан циљ 2: Подршка локалним самоуправама у стварању циркуларних заједница Предлог за измену и/или допуну: Додати посебну меру 2.3. Подршка локалним самоуправама у институционалном јачању кроз формирање посебних тела и органа управе за бављење развојем ЦЕ. Активности у оквиру ове мере би биле формирање различитих тела која би се бавила развојем ЦЕ на локалном нивоу, кадровско јачање локалне управе и оспособљавање нових стручних кадрова. Они би радили на реализацији мапа путева према специфичностима сваке локалне заједнице. Образложење: У опису посебног циља 2. Подршка локалним самоуправама у стварању циркуларних заједница наведено је да приоритетне области за циркуларну економију на локалном нивоу, поред управљања отпадом и мобилности, треба да буду управљање водама и енергетска ефикасност и да су за потпуно искоришћење тог потенцијала потребна специфична знања и вештине. Стање са кадровима у локалним самоуправама је такво да се скоро да нема коме преносити знање и искуства о ЦЕ, те је претходно или истовремено потребно успоставити посебна тела - радне групе, савете, канцеларије и др. која ће се бавити развојем ЦЕ односно областима које су наведене као приоритетне. Затим кадровски ојачати локалне органе управе и континуирано оспособљавати кадрове локалне самоуправе.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Оснивање било каквих тела на локалном нивоу је у надлежности Министарства државне управе и локалне самоуправе и самих локалних самоуправа. Кроз циљ 2. Подршка локалним самоуправама у стварању циркуларних заједница, предвиђене су радионице и додатне обуке за представнике локалних самоуправа и јавних предузећа како би се упознали са концептом циркуларне економије.</p>	

	У делу Мапирање заинтересованих страна, на стр. 55 наведено да је једна од кључних потреба локалних самоуправа „устављање одговарајуће инфраструктуре“.		
20.	<p>Примедба 2: Назив поглавља Посебан циљ 3: Унапређење система управљања отпадом кроз ефикасније коришћење отпада у циркуларној економији Предлог за измену и/или допуну: Додати нови меру 3.5 Подршка рударском сектору у развоју система управљања рудничким отпадом Активности: завршетак израде и стално ажурирање катастра рудничког отпада, развој технологија за коришћење рудничког отпада и сл. Образложење: Највеће количине отпада припадају рудничком отпаду за који евиденцију води Министарство рударства и енергетике. Постоје велике могућности управљања овим отпадом на принципима циркуларне економије што се увелико већ користи у концепту зеленог рударства – коришћење рудничке и флотацијске јаловине за запуњавање старих површинских копова и јамских ходника, поновна прерада јаловине за извлачење преосталих метала, прерада отпадних вода, рецикулација отпадних вода, коришћење хумуса са раскривке, итд. За ову меру би било задужено Министарство за рударство и енергетику. Активности би могле да буду завршетак израде и стално ажурирање катастра рудничког отпада, развој технологија за коришћење рудничког отпада и сл.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>У члану 4. Закона о управљању отпадом, као изузеци од примене наведени су: 4) отпад који настаје при истраживању, ископавању, експлоатацији, припреми и складиштењу минералних сировина, као и при раду у каменоломима на које се примењују прописи о управљању рударским отпадом. Рударски отпад као и вођење катастра рудничког отпада је у надлежности Министарства рударства и енергетике.</p>	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Алтернатива за безбедније хемикалије (АЛХем)			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
21.	<p>Примедба 1: Назив поглавља: 6.ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Мера 4.2: Додатна афирмација зелених јавних набавки и израда водича Предлог за допуну постојећег текста: „ Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Канцеларијом за јавне набавке, Сталном конференцијом градова и општина, Привредном комором Србије и другим релевантним заинтересованим странама, укључујући и организације цивилног друштва.,, „ Финансијска средства биће обезбеђена из буџета Републике Србије и из међународне донаторске помоћи. „ Образложење: С обзиром да је у оквиру ове мере предвиђена израда посебних стручних водича за зелене јавне набавке за теме за које се процени да су најпотребније за наручиоце и понуђаче, као нпр. Управљање хемикалијама, као и добровољни инструменти заштите животне средине, затим енергетска ефикасност, и сл. Сматрамо да у Србији постоје организације цивилног друштва са дугогодишњом експертизом у овим областима које могу дати свој допринос. На основу искуства земаља у региону, нарочито Словеније и Хрватске, финансијска средства за развој система зелених јавних набавки укључујући изградњу капацитета, спровођење обука, успостављање help desk и сл, су највећим делом финансирана из ЕУ фондова.</p>	Прихвата се.	<p>Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама.</p> <p>Извршене измене: Финансијска средства за реализацију мере биће обезбеђена од из буџета Републике Србије и из међународне донаторске помоћи. Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Канцеларијом за јавне набавке, Сталном конференцијом градова и општина, Привредном комором Србије и другим релевантним заинтересованим странама (укључујући и организације цивилног друштва).</p>
22.	<p>Примедба 2: Назив поглавља: 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Мера 4.3. Израда добровољних критеријума за зелене јавне набавке на српском језику (на основу доступних критеријума за зелене јавне набавке у ЕУ, за одговарајуће групе добара, услуга и радова. Предлог за допуну постојећег текста: „Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Канцеларијом за јавне набавке, Привредном комором Србије и другим релевантним заинтересованим странама, укључујући и организације цивилног друштва.,, „ Финансијска средства за реализацију мере биће обезбеђена из буџета Републике Србије и из међународне донаторске помоћи.,, Образложење: С обзиром да је у оквиру ове мере предвиђено превођење доступних ЕУ критеријума за зелене јавне набавке на српски језик, уз додатно прилагођавање националном контексту , као и организовање стручне обуке у вези са израђеним критеријумима , за наручиоце и понуђаче, сматрамо да је потребно укључити и организације цивилног друштва које већ годинама реализују ове активности и имају стечено искуство и знање које може бити корисно у спровођењу ове мере.</p>	Прихвата се.	<p>Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама и уз уважавање и других предлога.</p> <p>Извршене измене: Финансијска средства за реализацију мере биће обезбеђена из буџета Републике Србије и из међународне донаторске помоћи. Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Канцеларијом за јавне набавке, Привредном комором Србије и другим релевантним</p>

			заинтересованим странама (укључујући и организације цивилног друштва и НАЛЕД).
23.	Примедба 3: Измена текста, односно допуна у мери 4.2, активности 4.2.2. и 4.2.3 организације цивилног друштва Мера 4.2 ; извор финансирања мере буџет Републике Србије, донаторска средства	Прихвата се.	Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама у тексту који се односи на наведене мере.
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Душан Васиљевић			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
24.	Примедба 1: <ul style="list-style-type: none"> - Успоставити независну институцију, која би, у сарадњи са буџетом РС и буџетима општина подржавала програме изградње и и јачање институција као и креирање позитивног пословног окружења , али која би на комерцијалној основи пружала подршку привреди у остварењу циљева, кроз кредитне линије или учешћа у финансирању удела у пројекту. Ова финансијска институција – Фонд, могла би објединити средства за подршку употреби обновљивих извора енергије, енергетске ефикасности, ЕМАС, Еко-знака, чистије производње и еколошких развојних програма, са акцентом на привредне активности и на концепт циркуларне економије. - Омогућити подстицаје у фискалној (пореској) сфери, уместо у директним субвенцијама магде год је то могуће, чиме се подстиче промет роба и услуга. Ово је нарочито применљиво за посебне токове отпада где се дешава да оператер добије подстицајна средства за прераду отпада, а онда се тај прерађени отпад не користи, стоји негде или се неадекватно одлаже, односно од тог рециклата нико нема користи. Фискалним мерама које се примењују само на прометовану робу, подстакло би се тржиште и коришћење материјала, а смањила злоупотреба; - Креирати програм и план националне медијске кампање за циркуларну економију; - - Успоставити ситем плаћања за одлагање отпада (РАУТ) - Одредити обавезне уделе рециклираних материјала у финалном производу; 	Не прихвата се. Оснивање независне институције не може бити предмет Програма. Анализа фискалне политике ће бити урађена у циљу 1. Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања, кроз активност 1.2.2. Анализа фискалне политике и административних процедура у циљу дефинисања предлога механизма подстицаја за привредне субјекте. У циљу 5. Подизање свести заинтересоване јавности и образовних институција предвиђено је мерама 5.1 и 5.2. Информисање и едукација заинтересоване јавности о концепту циркуларне економије и одрживом развоју. Предвиђене су медијске кампање за циркуларну економију. Успостављање система на основу принципа РАУТ је део финансијских и економских инструмената који су предмет Програма управљања отпадом. 6.4. Потребни економски и други инструменти за управљање отпадом. Обавезни удели рециклабилних компоненти се одређују хармонизацијом националног законодавства у области управљања отпадом са прописима ЕУ.	
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Архус центар Јужне и Источне Србије			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
25.	Примедба 1: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Предлог за измену и/или допуну Страница 69, допуне означене жутом: Посебан циљ 1: Подршка привредном сектору и предузетницима у трансформацији на циркуларни модел пословања Привреда има веома важну улогу у транзицији ка циркуларној економији и један је од кључних учесника у том процесу. Сходно томе, овај посебан циљ се односи на пружање подршке привреди и постављање основа за трансформацију привреде на циркуларни модел пословања. Планирана је реализација мера које укључују едукацију привредних субјеката и предузетника, развој додатних механизма финансијских подстицаја за привреду и предузетнике и пружање директне техничке помоћи одабраном броју предузећа у изради пословних акционих планова за усвајање принципа циркуларне економије, као и подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње. 70 Иновације су саставни део транзиције ка	Не прихвата се. Привредни сектор обухвата и предузетнике.	

	<p>циркуларној економији. Прелазак привреде на циркуларни модел пословања захтева развој и примену иновативних решења у свим фазама производње, од пројектовања производа и процеса, преко вођења производње, до паковања и пласмана на тржиште. Фокус ових решења је на ефикаснијем коришћењу ресурса, сировина и енергије, а циљ је заштита животне средине, што захтева добро познавање материјала и савремених техника за анализу њихових хемијских и физичких својстава, моделовање процеса, као и приступ специјализованој истраживачкој опреми. Иновативна решења представљају значајан изазов за привредне субјекте у Републици Србији, које већином чине мала и средња предузећа са ограниченим капацитетима за истраживање и развој. Недостатак капацитета у привреди може да се превазиђе подстицањем сарадње између привреде и научноистраживачких организација. Истовремено, постојећи истраживачки капацитети у научним организацијама биће ефикасније и потпуније искоришћени. За праћење остваривања посебног циља као показатељ користиће се Стопа кружне употребе материјала (%), а као референтна (базна) вредност користиће се његова вредност из 2019. године.</p> <p>Предузетништво и социјално предузетништво имају важну улогу у примени принципа циркуларне економије.</p> <p>Сервисирање (поправка) уређаја, одеће, обуће, намештаја је пракса која се одбацује у корист куповине нових производа. Све је мање занатских радњи које пружају услуге поправки чиме су потрошачи принуђени на куповину нових производа.</p> <p>У Србији не постоје програми подршке предузетницима који пружају услуге поправке или репарације, израде предмета од отпада, нити се на било који начин, укључујући едукацију потрошача, стимулише смањење куповине нових производа и поправка старих. Такође, не постоје локације на које грађани могу да донесу половне уређаје, гардеробу, покућство, нити систем који би понудио њихову размену или дистрибуцију у хуманитарне сврхе, иако има све више грађана заинтересованих за превенцију отпада и куповину половних производа, не само из економских већ и етичких и еколошких побуда. Оваквим центрима често управљају социјална предузећа која запошљавају рањиве групе.</p> <p>Програми подршке предузетницима и социјалним предузећима омогућавају развој услуга репарације и сервисирања, поновну употребу отпада и развој економије дељења, што све заједни чини важне стубове циркуларне економије.</p> <p>Мера 1.5: Израда предлога мера подршке развоју циркуларних модела предузетништва и социјалног предузетништва.</p> <p>Циљ ове мере је дефинисати механизме подстицаја и мере подршке развоју циркуларних модела предузетништва и социјалног предузетништва и исте имплементирати у законодавство.</p> <p>У сарадњи са релеватним институцијама, удружењима и струковним удружењима организовати консултације како би се дефинисале одговарајуће мере, механизми и програми подршке предузетништву и социјалном предузетништву у примени принципа циркуларне економије.</p> <p>Образложење Горе допуна предлога садржи и образложење предлога.</p>		
26.	<p>Примедба 2: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА</p> <p>Посебан циљ 1: Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања Предлог за измену и/или допуна Додати: Мера 1.5.</p> <p>Ревизија ланаца вредности управљања амбалажом кључних производа ради јачања обавезних захтева за амбалажу и смањење амбалажног отпада.</p> <p>Амбалажа представља значајан потенцијал за примену циркуларне економије. Могућности примене циркуларне економије у управљању амбалажним отпадом зависи од еко дизајна саме амбалаже – односно од тога да ли ју је могуће одвојено сакупити и поновно искористити за добијање нових производа или енергије и уз које трошкове.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Овај посебан циљ је обухватио реализацију мера које укључују едукацију привредних субјеката, развој додатних механизма финансијских подстицаја за привреду и пружање директне техничке помоћи одабраном броју предузећа у изради пословних акционих планова за усвајање принципа циркуларне економије, као и подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње.</p>	

	<p>Тренутно не постоји диференцијација у висинама накнада за амбалажу које привредни субјекти плаћају кроз систем продужене одговорности произвођача, односно колективне шеме, нити било који финансијски механизам који би дестимулисао пласирање на тржиште или коришћење амбалаже која не може да се рециклира или поновно употреби.</p> <p>Овај проблем је најизраженији у управљању пластичним амбалажним отпадом, чији највећи део завршава на депонији због немогућности рециклаже и поновне употребе или високих трошкова одвојеног сакупљања.</p> <p>Из овог разлога потребно је спровести еко модулације у систему накнада које се плаћају кроз колективне шеме, односно увести финансијске механизме који дестимулишу одлагање амбалажног отпада на депоније и омогућавају покривање трошкова одвојеног сакупљања из комуналног отпада, а самим тим и економску одрживост рециклажних / регионалних центара за управљање комуналним амбалажним отпадом.</p> <p>Неопходно је утврдити тренутне и потенцијалне третмане за амбалажу кључних производа који завршавају у комуналном отпаду, најоптималнији вид сакупљања и сепарације, реалан трошак свих операција и у ланцу и дефинисати на основу ових података обавезне захтеве за амбалажу и мере за смањење амбалажног отпада укључујући и унапређење постојећих или увођење нових финансијских механизма. Обавезни захтеви за амбалажу и управљање амбалажним отпадом треба да омогуће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • смањење амбалаже и амбалажног отпада, укључујући утврђивање циљева и других мера за спречавање настанка отпада, • потицање дизајна за поновну употребу и могућност рециклирања амбалаже, укључујући и ограничења употребе неких материјала за одређене примене (попут ПВЦ етикета на ПЕТ боцама), • смањење сложености амбалажних материјала, укључујући број коришћених материјала и полимера ради лакше рециклаже или поновне употребе; <p>Образложење</p> <p>Ревизија треба да пружи одговоре на питања:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Који су кључни производи према типовима материјала од којих је амбалажа сачињена? • Да ли дизајн амбалаже тих производа задовољава критеријум поновне употребе и који су могући третмани? Који се еко знаци користе за означавање амбалаже и њихова релевантност? • Да ли постоје и који су капацитети за третман амбалажног отпада у Србији? • Који су извори и трошкови одвојеног сакупљања (примарне и секундарне сепарације) амбалажног отпада? • Који је утицај квалитета на профитабилност материјала? • Да ли амбалажни отпад има позитивну или негативну вредност на тржишту Србије, могућности и трошкови извоза? • Које је учешће накнада/подстицаја колективних опертера у реалном трошку сакупљања и рециклаже амбалажног отпада? • Које су тенденције и могућности за унапређење система управљања амбалажним отпадом и примену хијерархије отпада? • Препоруке за унапређење ланца вредности и успостављања финансијских и оперативних механизма који ће омогућити циркуларност производа, односно његове амбалаже са анализом ефеката предложених мера. 	<p>Предложена мера се специфично односи на управљање амбалажом и амбалажним отпадом и финансијске механизме у овој области које су предмет Програма управљања отпадом.</p> <p>Додатно, у оквиру овог програма и <i>Мером 3.1. Смањење настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу</i> се утиче на смањење настајања отпада од пластике и подстиче коришћење производа за виšekратну употребу, који када постану отпад могу да се усмере у рециклажне процесе.</p>	
27.	<p>Примедба 3: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА</p> <p>Посебан циљ 2: Подршка локалним самоуправама у стварању циркуларних заједница</p> <p>Предлог за измену и/или допуну Допуна жутом: Мера 2.1: Подршка одабраним јединицама локалне самоуправе у припреми локалних мапа пута за циркуларну економију</p> <p>Мера подразумева пружање помоћи одабраним ЈЛС у припреми локалне мапе пута за циркуларну економију кроз пилот пројекте. У оквиру пројеката представници надлежних органа ће у сарадњи са групом ангажованих експерата из области циркуларне економије радити на анализи постојећег стања у њиховој ЈЛС (преглед институционалних капацитета и локалне регулативе, утврђивање токова материјала и енергије, састава и количине комуналног отпада који је у надлежности ЈЛС, могућности његовог поновне употребе, коришћења за добијање нових производа и енергије према врстама</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>Наведена анализа ће свакако бити укључена у Локалне мапе пута кроз део који се односи на управљање отпадом.</p>	

	<p>отпада, процену оперативних трошкова одвојеног сакупљања, односно издвајања отпада који је ресурс у циркуларној економији и процену потребних улагања у за то неопходну инфраструктуру), као и на дефинисању потребних мера и изради локалне мапе пута на основу 75 изведене анализе.</p> <p>Образложење</p> <p>Кључна одговорност коју ЈЛС у примени принципа циркуларне економије је да омогући управљање комуналним отпадом на начин да се он третира као ресурс. Не постоји довољно знања у ЈЛС и јавним комуналним предузећима о примени циркуларне економије у контексту управљања комуналним отпадом, а која осим издвајања комуналног отпада за рециклажу или производњу енергије омогућава и економију дељења, репарацију и поновну употребу. Ови видови управљања отпадом су примењиви на текстилни отпад (одећа, обућа...), намештај, употребљиве ЕЕ или поправљиве уређеја, књиге, играчке и друго.</p> <p>Морфолошка анализа састава комуналног отпада према могућности поновне употребе (све ЦЕ операције), процена трошкова и неопходне инфраструктуре одвојеног сакупљања према врстама материјала и потенцијалу за поновну употребу је неопходна како би се приказао потенцијал за примену циркуларне економије и дефинисале адекватне и спроводиве мере на нивоу локалних самоуправа.</p>		
--	---	--	--

УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: НАЛЕД

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
28.	<p>Примедба 1:</p> <p>Ово приликом скренули бисмо пажњу на изостанак фокуса решавања проблема амбалажног отпада који је препознат кроз Анализу постојећег стања у самом документу, али је, ако оставимо по страни Мери усмерену на једнократну пластику, изостала даља акција за унапређење овог сектора (сакупљање и рециклажа) најпре кроз Посебан циљ 3, као једна од најпотентнијих области у смислу рециклаже и поновне употребе материјала. Слична ситуација је и са „дигитализацијом“ која је на прави начин (уз развој зелене економије) препозната као шанса, али је као „алат“ изостављено је да се бар кроз једну меру инкорпорира у акциони план. Нпр. то би могло да се уради кроз дигитализацију барем једне процедуре (нпр. издавање и достављање различитих решења) од стране Министарства или органа локалне самоуправе.</p> <p>НАЛЕД је адекватно препознат као имплементациони партнер (молба да се скраћеница назива уведе у регистар скраћеница на почетку документа) за многе од мера предвиђених Акционим планом и овом приликом додаћемо још неке области-мере где можемо понудити експертску-пројектну промоћ на реализацији активности.</p> <p>Имајући у виду да је НАЛЕД у претходне две године доста активности усмерио ка подршци за унапређење система управљања храном, вишковима хране и отпадом од хране у контексту циркуларне економије нпр Водич за Хорека сектор за правилно управљање отпадом од хране и Смернице за инспекцијски надзор у овој области (биће објављене у сарадњи са Министарством) што је мера 3.5. Акционог плана, предлажемо да се НАЛЕД дода као партнер у имплементацији активности 3.5.1 и 3.5.2.</p> <p>Зелене јавне набавке су одлично препознате као алат за увођење Циркуларне економије и Посебан циљ 4: Подршка примени зелених јавних набавки и добровољних инструмената из области заштите животне средине на прави начин покрива ову област. Имајући у виду да НАЛЕД у сарадњи са Шведском развојном агенцијом спроводи пројекат „Унапређења система Јавних набавки у Републици Србији (са фокусом и на зелене набавке) предлажемо да се као партнери додамо у имплементацији активности у оквиру мера 4.1 и 4.3 где бисмо активно радили на промоцији ЗеЈН и дефинисању приоритетних група производа, услуга и радова за РС у правцу ЗеЈН. Део ових активности могао би бити спроведен у 2022 години кроз нашу појекту подршку. Такође сматрамо да је у оквиру мере 4.2. везане за промоцију ЗеЈН потребно повећати број обука од стране КЗЈН са тренутно предвиђене једном годишње на минимум 3 годишње јер је то један од начина да се наручиоци додатно едукују и обуче за примену критеријума у најпотентнијим областима.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Прихвата се део који се односи на партнерство и увођење НАЛЕД у скраћенице.</p> <p>Када је у питању једнократна пластика у овом тренутку је предвиђено да се у оквиру циља 3 ураде анализа тржишта једнократне пластике и да се израде смернице за замену производа од једнократне пластике одрживијим материјалима.</p> <p>На основу резултата анализе даће се препоруке за даље поступање са једнократном пластиком.</p> <p>У оквиру Мере 3.5: Подршка за унапређење система управљања храном, вишковима хране и отпадом од хране у контексту циркуларне економије, једна од предвиђених активности је и 3.5.4. Промоција праћења хране и управљања храном међу трговачким ланцима и потрошачима кроз употребу дигиталних алата</p> <p>У циљу унапређења система управљања храном међу трговачким ланцима и међу потрошачима потребно је успоставити дигиталне алате за побољшање следљивости и означавање прехранбених производа, како би се осигурала безбедност хране. Успостављени дигитални алати ће се представити трговачким ланцима, потрошачима и грађанима на за то посвећеним промотивним скуповима.</p> <p>Број обука у оквиру мере 4.2. је усаглашен са представницима Канцеларије за јавне набавке и оцењено је да је довољан у овом тренутку, уз паралелну примену и осталих мера дефинисаних у</p>	<p>Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама за партнерство (активности: 3.5.1, 3.5.2, 4.1, 4.3) и увођење скраћенице назива НАЛЕД на почетку документа.</p>

		Програму. Током реализације Програма се не искључује могућност да ће бити реализован и већи број обука него што је дефинисано у оквиру Програма.	
29.	<p>Примедба 2: Меру 1.3 Анализа потенцијала за примену модела циркуларне економије у одређеним областима прерађивачке индустрије и подршка одабраним привредним субјектима потребно је преименовати, јер сама по себи Анализа је средство за реализацију. Предлажемо да се ова мера назове:</p> <p>Мера 1.3. Подршка одабраним привредним субјектима у области прерађивачке индустрије за примену модела циркуларне економије Мера 4.3: Израда добровољних критеријума за зелене јавне набавке на српском језику (на основу доступних критеријума за зелене јавне набавке у ЕУ, за одговарајуће групе добара, услуга и радова) Предлажемо да се ова мера назове: Мера 4.3: Израда добровољних критеријума за зелене јавне набавке Нема потребе наглашавати да ће се радити на Српском језику јер је то обавеза, као и да ће извор бити пракса ЕУ. Све се то види из саме разраде мере.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Не прихвата се за Меру 1.3. јер је анализа потребна како би се проценио потенцијал одређених врста прерађивачке индустрије, јер ће се на основу резултата ове анализе изабрати сектори који ће учествовати у пилот-пројекту. Прихвата се за Меру 4.3., уз уважавање и коментара бр. 33.</p>	Нови назив мере 4.3 гласи: "Израда критеријума за зелене јавне набавке за одговарајуће групе добара, услуга и радова"
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Канцеларија за јавне набавке			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
30.	<p>Примедба 1: У Предлогу програма развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022-2024. године, на страни 3. у делу „Листа скраћеница“, неопходно је изменити скраћеницу „КЗЈН“ која се односи на Канцеларију за јавне набавке у „КЈН“, с обзиром да се термин „КЈН“ као устаљен термин користи приликом израде и других докумената јавних политика. Исту скраћеницу је неопходно употребити и у свим осталим деловима текста овог програма и акционог плана. Имајући у виду да је Канцеларија за јавне набавке упутила иницијативу Министарству заштите животне средине у вези са образовањем радне групе чији би задатак била израда подзаконског акта који би детаљније и потпуније регулисао начин поступања наручилаца приликом спровођења поступака јавних набавки, са аспекта „зелених јавних набавки“, предлажемо да се у овај документ и пратећи акциони план додају одговарајућа мера и активности.</p>	<p>Прихвата се делимично. Прихвата се за измену скраћенице за Канцеларију за јавне набавке.</p> <p>Не прихвата се у делу допуне са додатним мерама и активностима јер је у питању иницијатива за коју у овом тренутку још увек нису усаглашени даљи кораци.</p>	У тексту Програму је замењена скраћеница "КЗЈН" са "КЈН" (у свим деловима документа).
31.	<p>Примедба 2: Назив поглавља 1. Преглед и анализа постојећег стања - 3.1.5. Зелене јавне набавке и добровољни инструменти Предлог за измену и/или допуну На страни 45. потребно је податак о броју спроведених поступака зелених јавних набавки допунити са подацима за 2021. годину. Број спроведених поступака зелених јавних набавки током 2021. године износи 3. Образложење Наведени податак је добијен анализом доступних података са Портала јавних набавки и биће објављен у Годишњем извештају КЈН за 2021. годину.</p>	Прихвата се.	У текст Програма је унет податак о броју поступака зелених јавних набавки за 2021. годину, у складу са предложеном изменом.
32.	<p>Примедба 3: Назив поглавља Посебан циљ 4. „Подршка примени зелених јавних набавки и добровољних инструмената из области заштите животне средине“ Предлог за измену и/или допуну У оквиру мере 4.2 „Додатна афирмација зелених јавних набавки и израда водича“, на страни 80. у другом пасусу прецизно дефинисати да ће интернет страница посвећена зеленим јавним набавкама бити саставни део веб сајта Министарства заштите животне средине, а да ће се линк према горе наведеној интернет страници налазити на сајту Канцеларије за јавне набавке. Образложење Сматрамо да је потребно да буде прецизирано на чијем веб сајту ће бити имплементирана интернет страница посвећена зеленим јавним набавкама.</p>	Прихвата се.	<p>Текст Програма је измењен у складу са предложеним изменама (у оквиру мере 4.2 и 4.3). Извршене су измене: У оквиру Мере 4.2: Израђени водичи треба да буду лако доступни заинтересованим странама, што ће се реализовати постављањем водича у електронској форми на интернет страници посвећеној зеленим јавним набавкама, која ће бити део веб-сајта Министарства заштите животне средине (линк ка наведеној интернет страници ће се налазити на веб-сајту Канцеларије за јавне набавке). У оквиру Мере 4.3: Израда критеријума за зелене јавне набавке треба да се</p>

			одвија постепено, узимајући у обзир информације о већ доступним критеријума на српском језику и примену одговарајућих критеријума у оквиру ЕУ. Израђене критеријуме је потребно објављивати на интернет страници Министарства заштите животне средине, како би били на располагању наручиоцима и другим заинтересованим странама за спровођење зелених јавних набавки (линк ка наведеној интернет страници ће се налазити и на веб-сајту Канцеларије за јавне набавке).
33.	<p>Примедба 4: Назив поглавља Мера 4.3 Предлог за измену и/или допуну: Предлажемо да се у оквиру назива мере, као и у наставку текста, уместо термина „добровољни критеријуми“ користи само термин „критеријуми“. Образложење Термин „добровољни критеријуми“ није термин који се употребљава у прописима који регулишу област јавних набавки. Назив поглавља Акциони план, Посебан циљ 4. Предлог за измену и/или допуну Почетна вредност за показатељ „Број годишње реализованих додатних обука/семинара и стручних консултација из области ЗеЈН“ је 1. Образложење Канцеларија за јавне набавке организовала је, уз подршку УНДП, 1 обуку на горе наведену тему током децембра 2021. године.</p>	Прихвата се.	Текст Програма је измењен у складу са предложеним изменама. Термин "добровољни критеријуми" замењен је са термином "критеријуми".
34.	<p>Примедба 5: Назив поглавља Акциони план 4.2 „Додатна афирмација ЗеЈН и израда водича Предлог за измену и/или допуну : Показатељ „Број реализованих семинара и/или обука из области ЗеЈН годишње“ је 1. Образложење: Канцеларија за јавне набавке организовала је, уз подршку УНДП, 1 обуку на горе наведену тему током децембра 2021. године.</p>	Прихвата се.	Текст Програма је измењен у складу са предложеним изменама.
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Привредна комора Србије (чланице и стручне службе Привредне коморе Србије)			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
35.	<p>Примедба 1: Назив поглавља Мера 3.1. Смањење настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу Предлог за допуну Произвођачи и увозници припремају се да од 01.01.2025. боце за пиће које су израђене од полиетилен терефталата као главне компоненте ("ПЕТ боце") морају садржати најмање 25% рециклиране пластике, израчунато као просек за све ПЕТ боце које свако правно лице стави на тржиште појединачно током текуће године. Образложење Као део пакета о Циркуларној економији и Уредбе о смањењу настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу, ЕУ је увела обавезу минималног садржаја рециклиране пластике у новим ПЕТ боцама за пића, и то мин 25% од 01.01.2025 и мин 30% од 01.01.2030. Овим ће и компаније из Србије које пласирају пића на тржиштима ЕУ бити у обавези да испуне исте услове. Из тог разлога сматрамо да ова мера треба да буде унета као допунa у Мери 3,1. овог Програма у циљу припреме привреде за ту меру, која би ступила на снагу од 01.01.2025.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 4.	
36.	<p>Примедба 2: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.1 природни ресурси Предлог за измену и/или допуну Стање и загађеност река и језера и исушених речних корита са уништеном флором и фауном. Образложење Готово да нема реке у Србији која није загађена индустријским отпадом, отровним хемикалијама, пластичним отпадом, фекалијама,</p>	Не прихвата се. Санација контаминираних локалитета не припада тематском обухвату овог документа.	

	због непостојања канализационих система у Месним заједницама. Потребно је предвидети план санирања у припадајућем поглављу Природни ресурси.		
37.	Примедба 3: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.4. Управљање отпадом- 3.1.4.1. Општи подаци Предлог за измену и/или допуну Неопходна је допуна у делу Индустијски отпад, у смислу, оцене стања и неутралисања или прописног складиштења истог. Образложење Потребно је и посебно поглавље за опасан историјски отпад са планом неутралисања, уништавања, рециклирања	Не прихвата се. Опасан историјски отпад и планови везани за његово адекватно збрињавање су обухваћени Програмом управљања отпадом.	
38.	Примедба 4: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА/ 3.1.5. Зелене јавне набавке и добровољни инструменти - 3.1.5.1. Зелене јавне набавке Предлог за измену и/или допуну На страни 45, други пасус, у другој реченици је наведено „Применом зелених јавних набавки, јавни наручиоци као највећи купци подстичу развој понуде...“ Предлажемо брисање „јавни“, јер нема разлога да се наведено не односи и на секторске наручиоце. Образложење Наведено треба да се односи и на секторске и јавне наручиоце, односно на све наручиоце.	Прихвата се.	Извршена је измена термина у: "наручиоци (на које се примењује Закон о јавним набавкама)".
39.	Примедба 5: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА Предлог за измену и/или допуну На страницама 45, 55, 56, 80 и 88, потребно је термилошко усклађивање, па тако, на свим местима у тексту уместо групе роба, радова и услуга, уместо роба да буде добара – групе добара, радова и услуга. Образложење „Добра“ су термин који се користи у јавним набавкама.	Прихвата се.	Извршено је термилошко усклађивање кроз цео текст Програма ("групе добара, радова и услуга")
40.	Примедба 6: Назив поглавља 2. ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ И ПРАВНИ ОКВИР 2.2. Национални оквир јавне политике, стр. 11 - Преговарачка позиција за Поглавље 27 "Животна средина и климатске промене" Предлог за измену и/или Предвидети да преговарачка позиција буде доступна јавности у допуну оном делу који се односи на циркуларну економију. Образложење Преговарачка позиција и даље је недоступна јавности, те је овим програмом могло бити предвиђено њено објављивање барем у делу који се директно односи на циркуларну економију, како би јавност могла активно да се укључи у планиране процесе.	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 6.	
41.	Примедба 7: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА / 3.1. Преглед постојећег стања, страна 16 Предлог за измену и/или Сагледати и изградњу инфраструктуре у складу са планираним допуну инвестицијама у области управљања отпадом. Образложење Преглед стања јасно дефинише шта је све потребно узети у обзир кад је у питању инфраструктура, али не узима у обзир да је период 2022-2024 период када ће се у области управљања отпадом вршити велике инвестиције и када је потребно да се том приликом посебно води рачуна о циркуларној економији. Јер када буде изграђена инфраструктура која је планирана, може доћи до пропуштања прилика да она одмах буде прилагођена, па ће се накнадно радити надоградња или прилагођавање	Не прихвата се Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 7.	
42.	Примедба 8: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.1. Природни ресурси, страна 18. Предлог за измену и/или: У акционом плану предвидети активности које решавају изазове Допуну дефинисане у овом поглављу, а који се односе на сектор домаћинства, саобраћаја и индустрије.	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 8.	

	<p>Образложење</p> <p>У овом поглављу на страни 18, истакнуто је да су у погледу потрошње финалне енергије најзахтевнији сектори домаћинства (34%), саобраћаја (27%) и индустрије са (26%), па је потребно предвидети одговарајуће активности у акционом плану које би биле усмерене ка рењавању овог дефинисаног изазова.</p>		
43.	<p>Примедба 9:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА</p> <p>3.1.2. Привреда, Слика 3.3 Запосленост по делатностима у 2019.години, Страна 21</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Користити новије податке, из 2020. или 2021.</p> <p>Образложење</p> <p>Потребно је користити новије информације, нарочито узимајући у обзир актуелну ситуацију изазвану Коронавирусом.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 9.	
44.	<p>Примедба 10:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА</p> <p>3.1.3. Локалне самоуправе, страна 33</p> <p>Предлог за измену и/или: Допунити анализу тренутног стања узимајући у обзир закључке</p> <p>Допуну из овог поглавља, односно да "највеће баријере за прелазак на циркуларну економију на локалном нивоу представљају низак ниво свести кључних актера, недостатак регулаторног оквира и недостатак или непостојање финансијских инструмената за пројекте циркуларне економије."</p> <p>Образложење:</p> <p>У анализи тренутног стања није у довољној мери прецизирано да су управо ово недостаци и слабости које стоје на путу развоју циркуларне економије, па је то потребно додатно дефинисати како би се сагледале могуће активности и мере које би биле усмерене ка превазилажењу ових препрека.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 10.	
45.	<p>Примедба 11:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА</p> <p>3.1.4.1. Општи подаци, страна 48</p> <p>Предлог за измену и/или: Користећи закључке у овом поглављу, у анализи стања истаћи да</p> <p>Допуну је неопходно подизање свести јавности о значају циркуларности и предностима које циркуларна економија доноси.</p> <p>Образложење:</p> <p>Будући да је проблем ниске свести опште јавности о значају развоја циркуларне економије ниска, а да, како је то и у овом поглављу истакнуто да она све више добија на значају код појединих представника стручне јавности, потребно је додатно разрадити и овај проблем у прегледу стања и препознати шансе и предности како би се дефинисале могуће активности и мере које би биле усмерене ка едукацији и информисању грађана и грађанки.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 11.	
46.	<p>Примедба 12:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА</p> <p>3.2 SWOT анализа, страна 49</p> <p>Предлог за измену и/или:Допунити део табеле која се односи на слабости: низак степен допуну</p> <p>пречишћавања отпадних вода (индустријских и комуналних), недостатак стручног кадра на позицијама за доношење одлука када је у питању одрживи развој и заштита животне средине и недостатак политичке воље да се спроводи строга контрола спровођења Закона о управљању отпадом. Такође, у делу који наводи слабост истиче се податак да су "Значајни губици воде (око 35%) у дистрибутивној мрежи система водоснабдевања"- замолили бисмо Вас да нам доставите или документ допуните изворима за ове податке, будући да су процене да је овај губитак већи и да иде до 50%.</p> <p>Додати у "слабости": непостојање цене одлагања отпада/депонijske таксе за одлагање отпада на дивље депоније и сметлишта.</p> <p>Ускладити са делом "могућности": Повећање цене за одлагање отпада/депонijske таксе; - у слабостима би као паднда овоме требало онда да стоји.</p> <p>Образложење:</p> <p>SWOT анализа не садржи горенаведене слабости, а које су изузетно битне, није узето у обзир све оно што је од значаја циркуларну економију.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 12.	

	<p>Па тако није наведен низак степен пречишћавања отпадних вода како индустријских тако и комуналних. Због ниског степена пречишћавања отпадних вода додатно се оптерећује питање одрживог коришћења ограниченог водног ресурса.</p> <p>У слабостима такође није препознат недостатак стручног кадра на позицијама за доношење одлука када је у питању одрживи развој и заштита животне средине, као и недостатак политичке воље да се поштује и контролише спровођење Закона о управљању отпадом. Примера ради, иако је то обавеза свих јединица локалне самоуправе прописана овим законом, извештавање о количинама комуналног отпада и мерење морфолошког састава не чини више од 1/3 ЈЛС у Србији. Оваква пракса понавља се већ дуги низ година будући да се неиспуњавање ових обавеза не санкционише. Будући да се у делу "могућности" наводи "Повећање цене за одлагање отпада/депонијске таксе", потребно је допунити колону која се односи на "слабости" тако да се истакне непостојање цене одлагања отпада/депонијске таксе за одлагање отпада на дивље депоније и сметлишта.</p>		
47.	<p>Примедба 13: Назив поглавља Мапирање заинтересованих страна, табела на страни 56. Предлог за измену и/или: Молимо за појашњење знака "-." код Министарства финансија допуну Образложење: Код осталих актера уписан је знак "х" те бисмо Вас замолили за додатно појашњење да ли је у питању грешка техничке природе или није препознат утицај политике Министарства финансија.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 13.	
48.	<p>Примедба 14: Назив поглавља Мапирање заинтересованих страна, табела на страни 56. Предлог за измену и/или: Предвидети мерама усаглашавање релевантних прописа допуну Образложење: И у табели на 56. страни и у анализи стања препознато је да и Агенција за Заштиту животне средине и Завод за статистику прате кључне индикаторе за ЦЕ и о томе извештавају. Међутим, пракса коју ове две институције имају у области управљања отпадом показује да се услед несинхронизације прикупљања података и различите методологије добија потпуно другачија слика о количинама отпада, што је и посебно истакнуто у Извештају из сенке – Напредак под кључем, Извештај за 2020. годину Коалиције 27.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 14.	
49.	<p>Примедба 15: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Посебан циљ 1; Предлог за измену и/или: У циљу 1 предвидети подршку малим и средњим предузећима допуну чија делатност подразумева поправку производа Образложење: Будући да МСП која се баве поправком одређених производа грају велику улогу када је у питању развој циркуларне економије, омогућавајући поновну употребу производа и продужавање његовог века трајања, неопходно је омогућити приступ мерама подршке и овим предузећима.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 15.	
50.	<p>Примедба 16. Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА, Посебан циљ 2 Предлог за измену и/или: Уместо Локалне мапе пута предвидети подршку да се допуну циркуларна економија интегрише у постојећа локална планска документа Образложење: Узимајући у обзир тврдње дефинисане у "претњама" - "Дуплирање планских докумената у јединицама локалних самоуправа" анализе стања, потребно је предвидети да се циркуларна економија интегрише у друга планска документа, а да се избегне израда засебаног документа. Разлог за то је и што неке од области које се посматрају као што је управљање отпадом има свој локални документ – Локлани план управљања отпадом, па би уместо дуплирања било пожељније да се у њега директно интегришу одређене мере за ЦЕ као обавезан елемент. Предлог активности би био да се осмисли начин подршке да се приликом израде других стратешких</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 16.	

	документата укључи ЦЕ кроз законску обавезу или директну консултантску подршку.		
51.	<p>Примедба 17: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА / Посебан циљ 3: Унапређење система управљања отпадом кроз ефикасније коришћење отпада у циркуларној економији</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Приступити измени и допуни Правилника о критеријумима за одређивање нуспроизвода и обрасцу извештаја о нуспроизводима, начину и роковима за његово достављање ("Сл. гласник РС", бр. 76/19); Правилника о техничким захтевима и другим посебним критеријумима за поједине врсте отпада који престају да буду отпад ("Сл. гласник РС", бр. 78/19); Правилника о садржини захтева за упис у Регистар нуспроизвода и Регистар отпада који је престао да буде отпад ("Сл. гласник РС", бр. 76/19)</p> <p>Образложење: Како би се овај процес убрзао неопходно је хитно формирати стално радно тело за контролу и одлучивање по питању нуспроизвода и престанка статуса отпада.</p>	Не прихвата се.	У Акционом плану за Меру 3.2: Унапређење индустријске симбиозе у циљу оптимизације коришћења ресурса и смањивања количине отпада је наведено да је за њено спровођење потребно изменити/ усвојити наведене прописе. Формирање предложеног радног тела је предмет спровођења процедуре измене ових прописа а не овог Програма.
52.	<p>Примедба 18: Назив поглавља :6. /ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Мера 3.2: Унапређење индустријске симбиозе у циљу оптимизације коришћења ресурса и смањивања количине отпада</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Израда стратегије индустријске симбиозе и преласка трансформације индустријских паркова у зелене индустријске паркове</p> <p>Образложење: Кључан елемент у преласку са линеарне на циркуларну економију је индустријска симбиоза, а у њеном процесу престанак статуса отпада и нуспроизвод. Подстицање улагања у нове предузетничке пројекте базирани на иновацијама, знању и новим технологијама, те стварање нових радних места високог технолошког нивоа и додатне вредности, уз посебан нагласак на високу ефикасност управљања отпадом и ресурсима.</p>	Не прихвата се.	Предлог израде стратегије индустријске симбиозе и преласка трансформације индустријских паркова у зелене индустријске паркове биће разматран приликом доношења наредног Програма.
53.	<p>Примедба 19: Назив поглавља 6. /ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Мера 5.2: Информисање и едукација образовних институција о концепту циркуларне економије</p> <p>Предлог за измену и/или: Укључити средње школе у програме када је у питању увођења допуну нових предмета или измена садржаја постојећих предмета</p> <p>Образложење: Како се наводи у овој мери, да би се подигао ниво знања и информисаности о концепту циркуларне економије, потребно је да се у току кампање у сарадњи са одређеним бројем високообразовних институција сагледа могућност увођења нових предмета или измена садржаја постојећих предмета, у циљу увођења циркуларне економије у студијске програме на основним и мастер академским или струковним студијама. Међутим, укључивање и средњих школа у овакве програме има велики потенцијал, нарочито када су у питању средње стручне школе. Уколико желимо свеобухватност и промовисање ове теме у широј популацији, морамо престати са елитистичким приступом образовању базираном искључиво на високообразовним установама и схватити да је средњошколско образовање значајан елемент развоја друштва у правцу ЦЕ. Према образовној структури становништва РС попис 2011- средње образовање је у Србији стекло 48.93 % становништва, више 5,65%, а високо 10.59 %. Због тога предлажемо да се овде поред високообразовних програма прате и средњошколски програми и да се ради на њиховом развоју. Оваква иницијатива је већ препозната и подржана од стране ЕУ кроз ИПА прекограничну сарадњу Србије и Босне И Херцеговине у коју су укључене средње школе у Бајиној Башти, Крупњу и Владимирцима.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 17.	
54.	<p>Примедба 20: Назив поглавља Акциони план, страна 89-116</p> <p>Предлог за измену и/или: Допунити табелу потребним финансијама, изворима допуну финансирања и везама са буџетским линијама.</p> <p>Укључити организације цивилног друштва као партнере у активности 4.5.3., 4.2.2.; 4.2.3 и 5.2.</p> <p>У активност 5.3. укључити средње школе</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 18.	

	<p>Образложење:</p> <p>Организације цивилног друштва имају значајну улогу у информисању и едукацији грађана и грађанки, али и у другим активностима у којима сарађују и са привредом и са јавним сектором, те је неопходно преознати њихову улогу и у овим активностима.</p> <p>Образложење за укључивање средњих школа дато је у претходној табели.</p>		
55.	<p>Примедба 21:</p> <p>Назив поглавља ПРОГРАМ РАЗВОЈА ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ПЕРИОД 2022-2024. ГОДИНЕ</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Стр. 4, први пасус: „Циркуларна економија је препозната као важан алат за зелену транзицију Републике Србије, која је последњих година постављена високо на лествици приоритета за развој нашег друштва.“</p> <p>Предлог: „Циркуларна економија је препозната као важан стратешки концепт за зелену транзицију Републике Србије, која је последњих година постављена високо на лествици приоритета за развој нашег друштва.“</p> <p>Образложење: Циркуларна економија је више стратешки концепт који има своје принципе (пројектовање производа без штетног утицаја на животну средину, продужење животног века производа, обнављање природних система) и циљеве (смањење потрошње природних ресурса, смањење стварања отпада и емисија, већа употреба ОИЕ, промена потрошачких навика), а они се постижу применом различитих средстава (алата).</p>	Прихвата се.	<p>Текст Програма је измењен у складу са предлогом.</p> <p>Извршена измена: Циркуларна економија је препозната као важан стратешки концепт за зелену транзицију Републике Србије, која је последњих година постављена високо на лествици приоритета за развој нашег друштва.</p>
56.	<p>Примедба 22:</p> <p>Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1. Преглед постојећег стања</p> <p>Предлог за измену и/или допуну Стр. 16, први пасус: „Транзиција ка циркуларној економији захтева суштинске промене у начину на који се планирају и спроводе производне активности, односно начину на који се производи дизајнирају, производе и користе“</p> <p>Предлог: „Транзиција ка циркуларној економији захтева суштинске промене у начину на који се планирају и спроводе производне активности, односно начину на који се производи планирају, пројектују, израђују и користе“</p> <p>Образложење: Енглески термини „design“ и „eco-design“, односе се на пројектовање, а не на дизајн, који у српском језику више означава појам из примењене уметности. То је, заправо, пројектовање производа у складу са животном средином. Сличне дискусије вођене су у оквиру Радне групе пројекта „Енергетско означавање и еко-дизајн производа“ (који води Министарство рударства и енергетике), где је експлицитно истакнуто да се енглески термин „design“ односи на пројектовање производа, што је ушло и у нацрт одговарајуће уредбе.</p>	Прихвата се.	<p>Текст Програма је измењен у складу са предлогом.</p> <p>Унете су измене: Транзиција ка циркуларној економији захтева суштинске промене у начину на који се планирају и реализују производне активности, односно начину на који се производи планирају, пројектују, израђују и користе.</p> <p>Термин „дизајн“ је измењен у "пројектовање" кроз остале делове документа. Термин "еко-дизајн" је остао неизмењен (као што је то случај у са називом Уредбе о еко-дизајну производа који утичу на потрошњу енергије).</p>
57.	<p>Примедба 23:</p> <p>Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.2. Привреда</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Стр. 20, први пасус, прва реченица: „Привреда Републике Србије је вођена пре свега остваривањем профита без обзира на негативни утицај по животну средину и неефикасно трошење природних ресурса.“</p> <p>Предлог: Преформулисати реченицу.</p> <p>Образложење Према искуству Привредне коморе Србије, код све већег процента привредних субјеката, и то и великих и микро, малих и средњих, долази до јачања свести о потреби одрживог и одговорног пословања. Наравно, та свест није још увек довољно распрострањена, тако да и даље постоји део привредних субјеката који због околности и привредног амбијента, а да би опстали на тржишту, примарну пажњу посвећују економско-финансијској компоненти своје основне делатности, док су у другом плану "еколошка" и "социјална" питања.</p>	Прихвата се.	Текст Програма је измењен у складу са примедбом.
58.	<p>Примедба 24:</p> <p>Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.3. Локалне самоуправе</p>	Прихвата се.	У текст Програма унете су измене: 3.1.3. Локалне самоуправе

	<p>Предлог за измену и/или допуну: Стр. 34. последња реченица у 5. пасусу: „Тренутно у Републици Србији у функцији је 11 регионалних санитарних депонија, 11 трансфер станица и 28 рециклажних центара“. Предлог: Потребно је проверити наведени податак и његову усклађеност са Нацртом документа „Програм управљања отпадом 2022-2031“. Образложење Ова реченица се позива на извор: Управљање отпадом у Републици Србији у периоду 2011-2019. година, АЗЖС, 2020. Међутим, у најновијем документу, који је такође, тренутно на јавној расправи „Програм управљања отпадом 2022-2031“ наведен је другачији податак. На страни 28. овог документа стоји „У складу са ЕУ стандардима, до краја 2021. године укупно је изграђено десет регионалних санитарних депонија и још две које нису регионалног типа.“</p>	<p>Програм управљања отпадом је укључио да је и регионална депонија "Винча", Београд изграђена али за ову депонију нема података о количинама одложеног отпада.</p>	<p>Тренутно у Републици Србији постоји 12 санитарних депонија</p> <p>3.1.4.2. Управљање комуналним отпадом На 11 (од укупно 12) постојећих санитарних депонија у 2020. години одложено је приближно 20% (558.568 тона) од укупно генерисаног комуналног отпада.</p>
59.	<p>Примедба 25: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.4. Управљање отпадом Предлог за измену и/или допуну: Стр. 38. први пасус, прва реченица: „Управљање отпадом је кључни елемент циркуларне економије, али не само у смислу рециклаже, него пре свега превенције настајања отпада кроз циркуларни дизајн, којим се штеде материјали, продужава век трајања производа и дизајнирају модуларни производи.“ Предлог: „Управљање отпадом је кључни елемент циркуларне економије, али не само у смислу рециклаже, него пре свега превенције настајања отпада кроз пројектовање производа по принципима циркуларне економије, којим се штеде материјали, продужава век трајања производа и пројектују модуларни производи.“ Образложење Појам "циркуларни дизајн" није довољно јасан ни појашњен. Овде се мисли на еко-дизајн или пројектовање производа у складу са животном средином или по принципима циркуларне економије.</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>У текст Програма унете су измене: Управљање отпадом је кључни елемент циркуларне економије, али не само у смислу рециклаже, него пре свега превенције настајања отпада кроз пројектовање производа по принципима циркуларне економије, којим се штеде материјали, продужава век трајања производа и пројектују модуларни производи</p>
60.	<p>Примедба 26: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.5.2. Добровољни инструменти у области циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну: Стр. 45. први пасус, друга реченица и други пасус прва реченица „У оквиру Института за стандардизацију Србије постоје одговарајуће националне техничке комисије за релевантне EN и ISO стандарде и Србија активно учествује на изради нових стандарда из области циркуларне економије (у оквиру ISO TC 323 техничке комисије за циркуларну економију). Рад на стандардима из области циркуларне економије је организован преко националне комисије у оквиру Института за стандардизацију Србије, KS Z183 Циркуларна економија и управљање отпадом“ Предлог: У првој реченици, поред међународног техничког комитета ISO TC 323, треба поменути и технички комитет ISO TC 207. У другој реченици, поменути националну комисију KC A207. Образложење: Свакако да, у контексту циркуларне економије, прво треба поменути одговарајућу комисију ISO TC 323, која је оформљена 2018. године, и у којој се тренутно развија 6 стандарда. Међутим, постоји бар још једна комисија коју овде треба поменути, а која постоји од 1993. године и која је до сада развила и објавила 57 стандарда, а тренутно се развија 19 стандарда. То је Комисија у области менаџмента животном средином (у оквиру ISO/TC207), с обзиром да су, поред осталих тема, у оквиру њених надлежности и: - environmental management systems, - environmental labelling, - environmental performance evaluation, - life cycle assessment, - eco-design, material efficiency, material circulation - environmental economics and environmental and climate finance а овде, у контексту циркуларне економије, посебно се истичу СРПС стандарди: - ISO 14006 Guidelines for incorporating eco-design - ISO 14009 Guidelines for incorporating material circulation in design and development - ISO 14067 Carbon footprint (GHG emissions) of products.</p>	<p>Прихвата се.</p>	<p>У текст Програма унете су измене: Рад на стандардима из области циркуларне економије је организован преко националне комисије у оквиру Института за стандардизацију Србије, KS Z183 Циркуларна економија и управљање отпадом, као и значајним делом и преко других релевантних националних комисија, посебно комисије у области менаџмента животном средином KC A 207 која прати рад међународне комисије ISO TC 207.</p>

61.	<p>Примедба 27: Назив поглавља 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА 3.1.5.2. Доброволни инструменти у области циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну: Стр. 45. други пасус, друга реченица: „Већина међународних стандарда који се оцене да су од посебног значаја за заинтересоване стране се преузимају методом превођења и објављују на српском језику или двојезично од стране Института за стандардизацију Србије, што у значајној мери омогућава њихову примену од стране заинтересованих страна у Републици Србији.“ Предлог: „Већина међународних стандарда који се оцене да су од посебног значаја за заинтересоване стране се преузимају методом превођења и објављују на српском језику или двојезично од стране Института за стандардизацију Србије, што ствара добре предуслове за њихову примену од стране заинтересованих страна у Републици Србији.“ Образложење Сматрамо да је предложени термин прикладнији</p>	Прихвата се.	У текст Програма унете су измене: Већина међународних стандарда који се оцене да су од посебног значаја за заинтересоване стране се преузимају методом превођења и објављују на српском језику или двојезично од стране Института за стандардизацију Србије, што ствара добре предуслове за њихову примену од стране заинтересованих страна у Републици Србији.
62.	<p>Примедба 28: Назив поглавља 5. АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА 5.3. Образложење прихваћене опције Предлог за измену и/или допуну: Стр. 67. први пасус, друга реченица: „Заштита животне средине представља један од најважнијих проблема са којим се данас суочавају креатори јавних политика. Велики утицај на животну средину имају начин на који је организована производња материјалних добара и њихово одлагање на крају животног века, односно економски систем земље. Предлог: Преформулисати и/или допунити. Образложење Велики утицај на животну средину, поред поменутих фаза животног циклуса - производње материјалних добара и њиховог одлагања - имају и остале фазе животног циклуса производа (у зависности од врсте делатности и сектора привреде), као што су експлоатација сировина, дистрибуција/логистика, као и начин коришћења/употребе....</p>	Прихвата се.	Текст Програма је коригован у складу са предложеним изменама .
63.	<p>Примедба 29: Назив поглавља 5. АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА 5.3. Образложење прихваћене опције Предлог за измену и/или допуну: Стр. 68. четврти пасус: „Користи које предузећа имају од циркуларне економије настају по неколико основа. Прво, предузећа остварују смањење трошкова набавке материјала. Предлог: Прво, претпоставља се да ће предузећа смањити трошкове набавке материјала. Образложење Ову тврдњу треба поткрепити објашњењем или релевантним извором. Наиме, један од принципа циркуларне економије је пројектовање производа са што мање штетног утицаја на ЖС. Чињеница да ће се уместо постојећих материјала и сировина, сада можда користити неки други материјали, не мора нужно да значи да ће они бити и јефтинији, јер произвођачи имају императив да задрже квалитет и функционалност, а да уштеде на потрошњи класичних сировина. То је изазов и посебно ће доћи до изражаја иновативност, нови материјали, еко-дизајн производа.</p>	Прихвата се. Овде се говори о укупним трошковима набавке материјала који узимају у обзир све што је предлагач примедбе навео у образложењу. Другим речима, не мисли се на јединичну цену материјала, већ на укупне трошкове набавке материјала (цена пута количина). Такође, треба имати у виду да произвођач неће применити принципе ЦЕ уколико трошкови набавке материјала нису нижи (то је за њега основни мотив замене класичних неким новим сировинама). Неки од новијих материјала ће можда бити скупљи по јединици, али их произвођач мора користити у мањој количини у односу на класичне сировине што као коначан резултат мора бити довести до мањих укупних трошкова набавке материјала.	Текст Програма је коригован у складу са предложеним изменама .
64.	<p>Примедба 30: Назив поглавља 5. АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА 5.3. Образложење прихваћене опције Предлог за измену и/или допуну: Стр. 68. четврти пасус: Треће, смањује се комплексност финалних производа захваљујући чему се лакше управља његовим животним циклусом. То омогућава предузећима да се лакше изборе са све краћим животним веком производа и да обезбеде производе који су до детаља прилагођени купцима, а да при томе сложеност производног асортимана остана мала. Предлог: Преформулисати.</p>	Прихвата се.	Текст Програма је коригован у складу са предложеним изменама .

	<p>Образложење</p> <p>Потребно је појаснити. Наиме, управо произвођачи треба, у сарадњи са науком, иноваторима и својим ресурсима, да своје производе препројектују тако да се смањи потрошња природних ресурса, редукује генерисање отпада и емисија и минимизира (до елиминације) употреба штетних супстанци у свим фазама.</p>		
65.	<p>Примедба 31: Назив поглавља 5. АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА 5.3. Образложење прихваћене опције Предлог за измену и/или допуну: Стр. 68. пети пасус, прва реченица: „Потрошачи и корисници производа такође остварују користи у циркуларној у односу на линеарну економију, при чему се оне не огледају само у промени цене финалних производа.“ Предлог: „Потрошачи и корисници производа такође остварују користи у циркуларној у односу на линеарну економију, при чему се оне не огледају само у претпостављеној промени цене финалних производа.“ Образложење Потребно је појаснити. Да ли се овде под променом цене финалног производа мисли на то да ће производ, уз примену концепта циркуларне економије, бити јефтинији за потрошача? Ако је тако, то би требало поткрепити неким истраживањем или релевантним извором. Или једноставно рећи "...претпостављеној промени цене....."</p>	Прихвата се.	Текст Програма је допуњен у складу са предложеним изменама.
66.	<p>Примедба 32: Назив поглавља 5. АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА 5.3. Образложење прихваћене опције Предлог за измену и/или допуну: Стр. 68. пети пасус, друга реченица: „Прво, потрошачи имају користи од мањих трошкова који настају због преране застарелости производа услед убрзаног техничког прогреса. Предлог: „Прво, потрошачи имају користи од мањих трошкова због продуженог века трајања производа“. Образложење Било би јасније да се каже "потрошачи имају користи од мањих трошкова због продуженог века трајања производа".</p>	Прихвата се.	Текст Програма је коригован у складу са предложеним изменама .
67.	<p>Примедба 33: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Предлог за измену и/или допуну: Стр 69. други пасус у оквиру поглавља, трећа реченица: „Иако је до сада спроведено више активности на увођењу принципа циркуларне економије, оне су биле спорадичне и са уским фокусом на поједине субјекте или теме. Предложеним пакетом мера се све текуће и будуће активности на овом пољу интензивирају и усмеравају на постављање основа за развој циркуларне економије у привреди и друштву, чиме се постиже синергијски ефекат. Укључивањем релевантних државних институција, привреде, локалних самоуправа, јавности и образовних институција у тај процес осигурава се ефикасна реализација постављеног циља и континуитет започетих промена. Реализацијом мера даје се допринос даљем развоју ресурсно ефикасније, климатски неутралније и конкурентније привреде, привлачењу додатних инвестиција и стварању циркуларних заједница широм земље, чиме се даје подршка и зеленој транзицији у Републици Србији.“ Предлог: Укључивањем релевантних државних институција, привреде, локалних самоуправа, цивилног сектора, научне заједнице, медија, образовних институција и целокупне јавности у тај процес осигурава се ефикасна реализација постављеног циља и континуитет започетих промена. Образложење Потребно је допунити и навести и остале заинтересоване стране као нпр. "цивилног сектора, научне заједнице и медија".</p>	Прихвата се.	Текст Програма је коригован у складу са предложеним изменама. Укључивањем релевантних државних институција, привреде, локалних самоуправа, цивилног сектора, научне заједнице, медија, образовних институција и целокупне јавности у тај процес осигурава се ефикасна реализација постављеног циља и континуитет започетих промена.
68.	<p>Примедба 34: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Посебан циљ 1: Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања Предлог за измену и/или допуну: Стр 70. први пасус, друга реченица: „Прелазак привреде на циркуларни модел пословања захтева развој и примену иновативних решења у свим фазама производње, од пројектовања производа и процеса, преко вођења производње, до паковања и пласмана на тржиште.“ Предлог:</p>	Прихвата се примедба.	Текст је измењен у складу са примедбом.

	Преформулисати и/или допунити. Образложење Потребно је узети у обзир и постпродајну фазу (сервисирање, одржавање), као и крај животног века		
69.	Примедба 35: Назив поглавља 6. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА И МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА Мера 1.3: Анализа потенцијала за примену модела циркуларне економије у одређеним областима прерађивачке индустрије и подршка одабраним привредним субјектима Предлог за измену и/или допуну: Стр 72. после првог пасуса мере 1.3, седма алинеја: „продужавање животног века производа кроз дизајн и одржавање; Предлог: „продужавање животног века производа кроз еко-дизајн и одржавање; Образложење Употребити или термин еко-дизајн или пројектовање у складу са животном средином.	Примедба је делимично прихваћена.	Текст је измењен тј. уместо термина "дизајн," употребљен је термин „пројектовање," уважавајући образложење дато у примедби 22 (под редним бројем 56).
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Савет зелене градње Србије (SrbGBC)			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
70.	Примедба 1: I Да се у у делу ресурса уведу зграде као ресурси и да се у оквиру дела где се помиње управљање ресурсима (и секундарним сировинама) разматра управљање зградама као делом нашег екосистема и уз смернице LEVEL (S) као основног индикатора одрживости у грађевинским објектима – Оквир ЕУ за одрживе зграде. II Да с обзиром на чињеницу да Светски савет зелене градње (WorldGBC) са својим националним Саветима у преко 70 земаља – а чија смо национална организација (Савет зелене градње Србије - SrbGBC) има утицај на 81 % изграђене средине у целом свету, а према информацијама из годишњег извештају WorldGBC за 2021. годину (о значају WorldGBC сте имали прилику да се упознате и током "COP26" у Глазгову), сматрамо да треба да будемо означени као организација која ће учествовати у имплементацији мера и активности, то у оквиру следећих посебних циљева: o Посебан циљ 1. Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања, и то за следеће мере и њене активности: o Мера 1.1 (Едукација специфичних група привредних субјеката за примену концепта циркуларне економије), за активности 1.1.1 (Израда Плана јачања капацитета идентификованих група привредних субјеката), 1.1.2 (Израда специјализованих приручника за идентификоване групе привредних субјеката) и 1.1.3 (Одржавање радионица/семинара за привредне субјекте на специфичне теме које су од кључног значаја за примену циркуларне економије у складу са припремљеним Планом обуке); o Мера 1.4 (Подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње) за активност 1.4.1 (Објављивање позива и селекције пријављених пројеката у складу са дефинисаним критеријумима) o Посебан циљ 3. Унапређење система управљања отпадом кроз ефикасније коришћење отпада у циркуларној економији и то за следећу меру и припадајуће активности: o Мере 3.3 (Подршка грађевинском сектору у развоју система управљања отпадом од грађења и рушења) за активности: 3.3.1 (Израда анализе тренутног управљања са отпадом од грађења и рушења и потенцијала за рециклажу у грађевинском сектору) и 3.3.2 (Израда и промоција водича о правилном поступању са отпадом од грађења и рушења) – наше учешће само у делу ингеренција SrbGBC и постојеће мреже; o Посебан циљ 5. Подизање свести заинтересоване јавности и образовних институција о концепту циркуларне економије и то за следећу меру и припадајуће активности: o Мере 5.1 (Информисање и едукација заинтересоване јавности о концепту циркуларне економије о одрживом развоју) и то за активности – 5.1.1 (Израда плана кампање подизање свести о концепту ЦЕ и одрживом развоју за заинтересовану јавност) и 5.1.2 (Израда информативно-едукативног материјала у складу са Планом кампање) и 5.1.3 (Спровођење кампање за подизање свести у циљу промоције ЦЕ у одрживом развоју) – као представник једне од Организације цивилног друштва.	Делимично се прихвата се. Одрживост зграда је један од аспеката који ће се укључити када се буде разматрала енергетска ефикасност јавних зграда у локалним самоуправама и индустрији. У реализацији многих активности цивилни сектор је препознат као важан партнер и у том смислу свакако да ће бити укључен у зависности од области у којој је дата активност.	Текст је измењен у складу са примедбом.
УЧЕСНИК У ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Млади истраживачи Србије			

Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
71.	<p>Примедба 1: У оквиру предлога програма недостаје компонента која се односи на женско предузетништво у циљу подстицања развоја женског предузетништва и јачању капацитета предузетница и пољопривредница на путу ка транзицији са линеарне ка циркуларној економији. Такође, изостављено је подстицање сарадње малих и средњих предузећа са великим предузећима, корпорацијама и дистрибутерима.</p> <p>На даље, препоручујемо да се у наставку израде Програма развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022-2024. година размотре и следећи предлози:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спровести детаљне анализе и студије за све предложене интервенције, како би постојала основа на којој би се базирао програм циркуларне економије, а затим и пратио напредак. • Увести подстицајне механизме и подршку за развијање и поспешивање зеленог предузетништва (попут пореских олакшица и увођења субвенција). • Препознати већ постојеће делатности које доприносе циркуларној економији и јасно одредити подстицаје и њихов даљи развој у овој области. • Поставити индикаторе за развој женског предузетништва у циркуларној економији. • Израдити закон о зеленом социјалном предузетништву. <p>На крају једна од најбитнијих препорука: Дефинисати улогу организација цивилног друштва у спровођењу овог плана. Уочено је да су у циљу реализације конкретних мера јасно препознате улоге локалних самоуправа и економских актера, углавном преко Привредне коморе Србије, али је изостало препознавање улоге организација цивилног друштва. Имајући у виду да је цивилно друштво кључно у подизању свести јавности, едукацији и подстицају укључивања грађана сматрамо да је битно да се његова улога дефинише и ради на јачању сарадње између организација цивилног друштва и осталих актера.</p>	<p>Делимично се прихвата.</p> <p>Женско и социјално предузетништво, као и мала и средња предузећа, нису посебно истакнути кроз акциони план али се не искључују. Сходно томе, индикатори за развој женског предузетништва у циркуларној економији нису посебно разрађени.</p> <p>Основа за акциони план разрађена је у секцији 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА овог документа.</p> <p>Такође, Акционим планом је планирана израда анализе фискалне политике и предлог механизма подстицаја за увођење циркуларне економије који ће поставити основе за увођење подстицајних механизма.</p> <p>Имајући у виду да се реализацијом овог Програма у наредне три године постављају основе циркуларне економије у Републици Србији, израду специфичних закона можемо очекивати у наредном програмском циклусу.</p> <p>Представници цивилног друштва препознати су у Програму, посебно мером Мера 5.1: Информисање и едукација заинтересоване јавности о концепту циркуларне економије и одрживом развоју.</p>	
72.	<p>Примедба 2: Назив поглавља Посебан циљ 1: Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања Предлог за измену и/или допуну: У оквиру посебног циља 1. Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања увести појам „женско предузетништво“ у циљу подстицања развоја женског предузетништва и јачању капацитета предузетница и пољопривредница. Планирана је реализација мера које укључују едукацију привредних субјеката, развој додатних механизма финансијских подстицаја за привреду и женског предузетништва, пружање директне техничке помоћи одабраном броју предузећа у изради пословних акционих планова за усвајање принципа циркуларне економије, као и подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње, малих и средњих предузећа са великим.</p> <p>Образложење Анализе UN Woman и UN Global Compact показују да ће се баријере са којима се жене предузетнице већ суочавају повећати после пандемије. Те баријере укључују мањи приступ предузетница информационим и комуникационим технологијама, финансијским услугама и средствима, правним подршкама, обукама о управљања пословањем и могућностима умрежавања. Реакције на опоравак после пандемије и развој циркуларне економије морају да укључују интеграцију нових политика набавке како би се повећао број жена добављача у ланцима набавки.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Женско предузетништво није посебно истакнуто кроз акциони план у посебном циљу 1. али се не искључују.</p> <p>Напомињемо да ће израда Плана јачања капацитета подразумевати детаљну анализу свих привредних субјеката и идентификацију њихових потреба. Такође, израда Плана подизања свести заинтересоване јавности о ЦЕ и одрживом развоју подразумева детаљну анализу потреба заинтересоване јавности.</p> <p>Оба случаја не искључују женско предузетништво.</p>	
73.	<p>Примедба 3: Назив поглавља Мера 1.2 Подршка привредним субјектима у проналажењу подстицаја и финансијских инструмената Предлог за измену и/или допуну: У складу са предлогом увођења појма женског предузетништва, у оквиру описане мере 1.2 Подршка привредним субјектима у проналажењу подстицаја и финансијских инструмената проширити одређене делове реченица следећим допунама: Због тога је важно увођење нових кредитних линија малим, средњим и великим предузећима које ће пратити циркуларне пословне активности, где би додатну предност имала предузећа која воде жене. Степен реализације мере биће праћен преко укупног броја пословних</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 18.</p>	

	<p>банака које су биле укључене у консултативне активности, укупног броја континуирано доступних програма/фондова који подржавају увођење принципа циркуларне економије и израђеном анализом фискалне политике и предлога механизма подстицаја за увођење циркуларне економије који би укључио и женско предузетништво као посебну компоненту.</p> <p>Образложење Бројне анализе утицаја COVID-19 пандемије показују да је неопходно појачати и повећати подршку женском предузетништву у трансформацији на циркуларни модел пословања, кроз циљане мере и програме за предузећа у власништву жена а посебно жена пољопривредница.</p>		
74.	<p>Примедба 4: Назив поглавља</p> <p>Општи циљ: Стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у циљу подршке зеленој транзицији у Републици Србији.</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У складу са предлогом дефинисања улоге ОЦД, у опису општег циља проширити одређене делове реченица следећим допунама:</p> <p>Укључивањем релевантних државних институција, привреде, локалних самоуправа, јавности, организација цивилног друштва и образовних институција у тај процес осигурава се ефикасна реализација постављеног циља и континуитет започетих промена.</p> <p>Образложење: Сарадње организација цивилног друштва и привреде када је у питању заједнички развој нових концепата као што је циркуларна економија расте из године у годину. ОЦД увелико раде на реализацији активности усмерених на јачању свести о проблемима отпада, загађења ваздуха, хемикалија, раде са представницима и представницама локалних самоуправа, покрећу иницијативе за измене и/или креирање јавних политика везаних за циркуларну економију.</p>	Одговор је већ дат код коментара под редним бројем 67.	
75.	<p>Примедба 5: Назив поглавља: Мера 1.1: Едукација специфичних група привредних субјеката за примену концепта циркуларне економије</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У складу са предлогом дефинисања улоге ОЦД, у опису општег циља проширити одређене делове реченица следећим допунама:</p> <p>Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Министарством привреде Републике Србије, Привредном комором Србије и Националном алијансом за локални економски развој (НАЛЕД), организацијама цивилног друштва. Степен реализације мере биће праћен преко укупног броја израђених специјализованих приручника намењених привредним субјектима и укупног броја привредних субјеката који су учествовали на организованим радионицама.</p> <p>Образложење ОЦД поседује експертизу и капацитет да пружи подршку у едукацији привреде, с обзиром на велики број одржаних тренинга, семинара, радионица и конференција које су спроведене, водича/публикација који су израђени.</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>У складу са предлогом биће унете измене у текст Мере 1.1 Програма и акционом плану.</p>	<p>Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Министарством привреде Републике Србије, Привредном комором Србије, и Националном алијансом за локални економски развој (НАЛЕД) и организацијама цивилног друштва.</p>
76.	<p>Примедба 6: Назив поглавља</p> <p>Мера 1.4: Подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У складу са предлогом дефинисања улоге ОЦД, наслов мере 1.4 допунити тако да гласи:</p> <p>Мера 1.4: Подстицање сарадње између научно-истраживачких организација, организација цивилног друштва и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње. У опису ове мере додати свуда где је потребно и организације цивилног друштва.</p> <p>Образложење</p> <p>ОЦД већ увелико сарађује са привредним субјектима, научно-истраживачким организацијама и доприноси иновацијама кроз реализацију пројеката који се баве појединим аспектима, проблемима, тенденцијама, решењима и примерима добре праксе, као и подстицању зеленог предузетништва који обухвата транзицију линеарне у циркуларну економију. Подстицањем даље и дубљег сарадње, ОЦД може допринети остварењу циља 1. и реализацији мере 1.4.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Овом мером предвиђена је да сарадња буде само између научно-истраживачког сектора и привреде.</p>	
77.	<p>Примедба 7: Назив поглавља</p> <p>Мера 2.2: Подизање свести надлежних органа локалних самоуправа, јавних и комуналних предузећа и локалне привреде о концепту циркуларне економије</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: У складу са предлогом дефинисања улоге ОЦД,</p>	<p>Прихвата се.</p> <p>У складу са предлогом биће унете измене у текст Мере 2.2 Програма и акционом плану.</p>	<p>Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина, и</p>

	<p>Одговорна институција за реализацију мере је Министарство заштите животне средине Републике Србије, а предвиђено је да се она реализује у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина, организацијама цивилног друштва и Националном алијансом за локални економски развој (НАЛЕД) .У опису ове мере додати свуда где је потребно и организације цивилног друштва.</p> <p>Образложење:</p> <p>ОЦД реализује пројекте који подразумевају заједничку сарадњу са наведеним странама која обухвата препознавање услова, потреба и могуће препреке у развоју и примени циркуларних модела у јединицама локалних самоуправа, и наставком сарадње може допринети бржој транзицији и реализацији мере 2.2.</p>		Националном алијансом за локални економски развој (НАЛЕД) и организацијама цивилног друштва.
УЧЕСНИК НА ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: УГ Еколошко друштво „Бујановац“			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
78.	<p>Примедба 1:</p> <p>Сви планови и директиве су прописали одређене обавезе које ми на локалном нивоу не можемо да испунимо јер немамо одговарајуће предуслове и знања. У малим локалним самоуправама обично ради један или двоје сарадника на пословима заштите животне средине. Они не могу само да прочитају сва документа из свих области које покривају, а не да заврше и остале обавезе и да раде на примени ових докумената. Политика запошљавања стручњака, на жалост, врло је неправедна. У поглављу 3.1.3. говори се о обавезама локалне самоуправе. Стручњаци који би требало да раде ове послове, углавном раде као кројачи, месари, трговци са факултетима заштите на раду, биологије, хемије, заштите животне средине, економије, а циркуларном економијом се баве неки профили који нису никад долазили у контакт ни са економијом, ни са заштитом животне средине. Дакле, могла би да се формира нека комисија при Министарству животне средине или Привредној комори Србије која би запошљавала стручњаке за област циркуларне економије у локалним самоуправама или контролисала рад ових стручњака на локалу, јер овако неће бити никаквих резултата.</p> <p>У предложеном документу се на страни 41. пасус 1. ред 3. наводи да је неопходно успостављање примарне селекције отпада БАРЕМ за папир и картон, пластику, стакло итд. Зашто „барем“? Ако је неопходно, онда нека буде обавеза свих произвођача и потрошача да се одговорно понашају према отпаду. То може брзо заживети ако се нареди и ако се висока казна одреди. Други механизми о развијању јавне свести неће бити баш ефикасни.</p> <p>Што се тиче Зелених јавних набавки, и ту још није јасно шта је „зелено“ а шта „није зелено“, јер неким комисијама су неке ствари „зелене“, али многи чланови комисија су још „зелени“ у смислу млади и неискусни да би оцењивали еколошке утицаје појединих пројеката на заштиту животне средине, а обично су комисије добро плаћене и пристрасне кад су у питању поједини извођачи радова.</p> <p>Енергетска ефикасност је неодржива јер наше друштво је немилосрдно по питању потрошње струје и других енергената. И кад би струја поскупела 100 % не би се смањила потрошња. Само један сат за планету Земљу искључујемо струју у појединим градовима! То није довољно. Кад би сваког дана искључивали струју бар на два сата, онда би већ могло нешто да се постигне.</p> <p>Воде за пиће биће све мање због климатских промена. И вода треба да поскупи 300 % да би се неко сетио да је свака кап путовала до његове славине чак и милион година!</p> <p>Поред поскупљења свих сировина, треба смањити и производњу текстила, намештаја, беле технике и друге робе широке потрошње, јер смо постали велики потрошачи који не размишљају колико се неко мучио да све што имамо учини нама доступним.</p> <p>У поглављу 3.1.6. говори се о јавности и образовном систему. Неформални систем образовања о циркуларној економији преко цивилног друштва имао би већи утицај на јавност од формалног образовања.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Примедбе нису достављене у предвиђеном року.</p>	
УЧЕСНИК НА ЈАВНОЈ РАСПРАВИ: Центар за циркуларну економију ЦИРЕКОН Д.О.О.			
Редни број	КОМЕНТАР	ОДГОВОР МИНИСТАРСТВА	НОВИ ТЕКСТ ПРОГРАМА
79.	<p>Примедба 1:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>Општи циљ: Стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у циљу подршке зеленој транзицији у Републици Србији</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: Размислити о промени општег показатеља у сировинску продуктивност која поред потрошње материје укључује и фактор повећања укупне вредности производње.</p>	<p>Не прихвата се.</p> <p>Примедбе нису достављене у предвиђеном року.</p>	

	<p>Образложење:</p> <p>Укупна потрошња по стновнику може бити смањена и другим природним факторима који не морају нужно да долазе из области побољшања циркуларности, као нпр, смањена привредна активност, недостатак или потешкоће у ланцима набавке, емиграције, итд.</p>		
80.	<p>Примедба 2:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>Посебан циљ 1: Подршка привредном сектору у трансформацији на циркуларни модел пословања</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предлог је промена индикатора за посебан циљ један на СРИ индекс проф. Др. Ђорђа Митровића. Линк 2. Предлог је увести и индикатор еко-иновативности производног система. линк 3. Предлог мера- отворити отворени онлајн курс о основама циркуларне економије ради омасовљавања теме 4. Искористити истраживање о потребама сва три сектора „Циркуларних Светионика“ и почети процене о потребним знањима одатле. Доступно на упит на milan.veselinov@cirekon.rs 5. У оквиру мере 1.3, укључити истраживања потенцијала подстицања тржишта поправки, ремонта и рефабрикације (поновне производње) <p>Образложење</p> <p>1. Овај композитни индекс се односи на више категорија производа, и више нивоа производа те уз модификације може пратити развој производа, делова производа и сировина, док предложени индикатор прати само стање циркуларности сировина и занемарује иновативну компоненту, и повећање вредности финалних производа, те доводи у контрадикторност претходне закључке о потребама модернизације, повећане вредности финалног производа, подстицај за циркуларни дизајн и тако даље.</p> <p>2. Ако је могуће укључити додатне индикаторе, предлог је увести и еко-иновациони индекс. линк који мери и подстиче развој иновативности у смеру циркуларне економије. Он ће показати и инволвираност иновативно- развојних институција.</p> <p>Уколико није могуће увести овај индекс тренутно, предлог је радити на добијању података који ће омогућити мерење овог индекса у Србији.</p> <p>5. Услед постојања одређених капацитета производне индустрије, услед повећање мануелне (људске) потребе у овим доменама циркуларне економије, могуће је да Српски капацитети могу постати квалитетан центар за поправке, ремонтне радње и поновну производњу великих светских брендова комплексних и високо-вредносних производа попут возила и машина. Такође, ови делови циркуларне економије производе вишу вредност од рецикулације сировина и потенцијално обезбеђују виши допринос БДП-у.</p>		
81.	<p>Примедба 3:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>Мера 1.4: Подстицање сарадње између научно-истраживачких организација и привредних субјеката у области иновација и оптимизације производње</p> <p>Предлог за измену и/или допуну:</p> <p>Укључити креирање механизма за сталну подршку суфинансирању пројеката и иновативних иницијатива који су одобрени од стране ЕУ, те подстаћи сарадњу између државних институција, иновативних центара и ЕУ иновативних инвестиционих и донорских фондова ради боље искористљивости и веће синергије између фондова</p> <p>Образложење</p> <p>Иновативни фондови ЕУ нису довољно искоришћени, а често потребују суфинансирање и мање су атрактивни за мала иновативна предузећа. Повезивањем фондова подршке иновацијама уд омену ЦЕ ће се превазићи две основне препреке – креирање индикатора праћења иновативних циркуларних пројеката и потребе за суфинансирањем пројеката и транспарентност те постизање интернационалног карактера помоћи домаћим иноваторима. Оваква активност – мера би допринела и мери 1.2.</p>		
82.	<p>Примедба 4:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>АКЦИОНИ план</p> <p>Предлог за измену и/или допуну</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мера 1.1 Повећати укупан број субјеката који ће учествовати у 2023 и 2024 на 500 или чак 1000 2. Мера 1.1. Укључити израду масивног онлајн курса о основама циркуларне економије. 3. Мера 1.2. додати меру – програм суфинансирања пројеката из донорских фондова, са показатељем – 1. Укупно инвестирано новца у суфинансирање (2021 – 100 милиона РСД, 2022 – 200 милиона РСД, 		

	<p>2023 – 300 милиона РСД и 2. Укупан број иницијатива и пројеката подржано (2021 – мин 10, 2022 – мин 20, 2023 – мин 30).</p> <p>4. Мера 1.3 – Повећати показатељ за пословне акционе планове на 5 у 2023 и минимум 10 у 2024.</p> <p>Образложење</p> <p>1. Спором дисеминацијом знања, лимитирамо конкурентност тржишта. Иако се не подразумева да ће актери одмах направити конкурентну предност, у овом случају је реч о годинама које су потребне у чекању на обуке у домену циркуларности. Предлог је да се образује минимум 1% предузећа који ће чинити окосницу даљих активности у домену циркуларне економије. Из искуства организовања Академије за циркуларну економију, преко 60% актера је одмах предузело мере за побољшање циркуларности, с тога постоји потенцијал да селекцијом малог броја обучених стварамо некоректну конкурентску утакмицу. Стављамо на располагање капацитете ЦИРЕКОН Д.О.О. и дугогодишње искуство у креирању програма обуке у српском и европском миљеу за ове активности. Предлажемо и да се водимо искуствима из креирања програма Академије за циркуларну економију, те Модула обуке за циркуларну економију, које је ЦИРЕКОН Д.О.О. реализовао у сарадњи са Привредном комором Србије.</p> <p>2. Овај мод обуке ће пружити лак и брз приступ основама циркуларне економије и може служити као први модул за форматираних едукативне формате у сложенијим обукама.</p> <p>3. Образложење пружено у прошлом поглављу.</p> <p>4. Овај показатељ је могуће обрадити и са интерним капацитетима ЦИРЕКОН-а, а предлог је да се индикатори повисе и да се укључе и друге организације у колаборативном маниру. Стављамо на располагање капацитете ЦИРЕКОН Д.О.О. као помоћ у достизању и знатно виших вредности за предложене индикаторе, те и знање и искуство и оквир имплементације транзиционих планова за циркуларну економију које смо већ спровели у оквиру пројекта „Циркуларни Светионици Балкана“</p>		
83.	<p>Примедба 5: Назив поглавља ПРОГРАМ РАЗВОЈА ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ПЕРИОД 2022-2024. ГОДИНЕ Предлог за измену и/или допуну: 1. Уводни пасус: Предлог је променити реч „Алат“ у реч „модел“ или „концепт“.</p> <p>2. Објаснити принципе циркуларне економије у уводном делу</p> <p>3. Дискрепанца исказа на страни 17 („огромни потенцијал“ је написан, те је на прво место стављена геотермална енергије), док на страни 19, потенцијал геотермалне енергије је само око 3%</p> <p>4. У поглављу природних ресурса не помињемо залихе и експлоатацију, те конверзију металичних и неметаличних руда, те шумског капацитета или обрадивог земљишта те утицај на квалитет обрадивог земљишта.</p> <p>5. Додати и „канцеларијског и пословног намештаја, возила и униформи“, стр 33, параграф 3.</p> <p>6. Стр 38, параграф 2. Уместо или додатно на појам „размене података“, подстицати транспарентност података и једнозначност или усклађеност метода прикупљања и верификације података.</p> <p>Образложење</p> <p>1. Алата су помоћна средства најнижег нивоа за успостављање циљева, док циркуларна економија представља цео низ системски повезаних метода, приступа и концепата.</p> <p>2. У оквиру документа, често се помињу принципи ЦЕ, те би било добро децидно објаснити на које принципе ЦЕ се односе одреднице дуж целог документа. Неке одреднице у документу је могуће да нису у складу са основна 3 принципа циркуларности, али будући да принципи нису објашњени, није могуће утврдити ову чињеницу.</p> <p>3. Без додатног образложења.</p> <p>4. Овај део је важан због одрживог газдовања над сировинама у оквиру граница Р. Србије, те утицаја хемијских адитива и производа на осиромашавање капацитета земљишта да подржи даљи развој пољопривреде.</p> <p>5. Ове категорије би поспешиле поменуте потенцијале циркуларности у индустрији намештаја, текстилној индустрији и аутомобилској индустрији.</p> <p>6. Доступност података јавности и проверљивост података је од кључне важности за оптимизацију коришћења сировина и енергије.</p>		
84.	<p>Примедба 6: Назив поглавља ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ И ПРАВНИ ОКВИР Предлог за измену и/или допуну: Сматрамо да је важно је напоменути и:</p>		

	<p>1) ЕУ ‘Farm to fork’ стратегију из 2019</p> <p>2) Важно је напоменути ЕУ Стратегију за одрживе хемикалије из 2020</p> <p>3) Важно је напоменути ЕУ Директиву за енергетску транзицију из 2021.</p> <p>4) Важно је напоменути ЕУ Стратегију обнове зграда и инфраструктуре из 2020</p> <p>5) Важно је ЦБАМ укључити као важан механизам и политику ЕУ</p> <p>Образложење</p> <p>Ови документи ЕУ дају битне смернице у свим областима препознатим документом Програма.</p>		
85.	<p>Примедба 7:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА</p> <p>Предлог за измену и/или допуну: 1. Предлог мере – побољшати доступност информацијама које би омогућиле мерење индиректних економских користи од смањења екстернализованих трошкова (на констатацију страна 62, параграф 4.)</p> <p>2. Стр 63 – Статус кво – променити „нови производи са дужим животним веком“ у „нови производи који испуњавају критеријуме циркуларне економије“ (продужени животни век, дизајн за корисност кроз више животних циклуса, интензивнија употреба и лакша демонтажа и операције поврата материје)</p> <p>Образложење</p> <p>1. Омогућити доступност потребним подацима ради бољих услова за планирање следећег Програма за циркуларну економију.</p> <p>2. У нашој бази знања, продужавање животног века је само једна од пословних стратегија у оквиру циркуларне економије, с’ тога је предлог да се свеобухватније образложи приступ циркуларној економији.</p>		
86.	<p>Примедба 8:</p> <p>Назив поглавља</p> <p>Посебан циљ 2: Подршка локалним самоуправама у стварању циркуларних заједница</p> <p>Предлог за измену и/или допуну</p> <p>1. Анализа потреба, анализа опортунитетних тачака (хот спот анализа), анализа метаболизма градова</p> <p>2. Пар. 4, стр. 74 – Чини се да недостаје референца за поменути анализу тренутног стања у Србији, на основу које су донети приоритети. Поново је предлог да се преформулише термин „управљање отпадом“ термином, или укључи термин: „управљање локалним примарним и секундарним сировинама“. Поред ових приоритета, јако је важно укључити и приоритет „подршка или активна сарадња на пољу подршке и регулација одрживог, циркуларног, ниско-карбонског пословања.</p> <p>3. Предлог је променити показатељ посебног циља на: „Укупан број ЈЛС које су покренуле иницијативе увођења концепта циркуларне економије“.</p> <p>4. Иако се у тексту провлачи урбана, паметна мобилност, кроз мере није експлицитно адресирана ова област. Предлог је да се помене или као скуп мера и циљева који остају за разматрање следећег програма, или да се уврсти експлицитно да мапе пута требају адресирати мобилност или увести посебну меру за урбану мобилност.</p> <p>Образложење</p> <p>1. Све три поменуте анализе су адекватна подршка ЈЛС за боље одлучивање у односу на планирање локалне циркуларне економије</p> <p>2. Без ове подршке чини се, недостаје карика подстицања циркуларног пословања и активне инволвираности ЈЛС на локалном нивоу привреде, те, као и до сад, постоји ризик да ЈЛС „остане“ по страни, не утиче директно на омогућавајуће факторе, већ само пружа финансијске олакшице (уколико постоје алоцирана средства), наспрот активној сарадњи као што је пружање података, одвајање и учествовање у алокацији земљишта и објеката за активности и пројекте ЦЕ, подршка у администрацији, набавке, логистика и сарадња око директног поврата отпада, итд.. Такође, долазимо до ризика да у ЈЛС и даље остане нејасна подела дужности и одговорности између одељења, у односу на развој локалне циркуларне економије. Приказани приоритети донста личе на приоритете заштите животне средине, и иду уз природу Министарства за заштиту животне средине, али је предлог да на овај начин унапредимо карактер мултидисциплинарности циркуларне економије.</p> <p>3. Овакав показатељ показује резултате мера и директну инволвираност ЈЛС у увођењу ЦЕ, док, у документу предложен показатељ, указује на једносмерне активности министарства ка ЈЛС, без увида у квалитет испостављања тих активности, без повратних информација, без мерења утицаја спроведених активности, те без праћења евентуалних пратећих активности које би из подршке изашле као резултат. У оквиру овакве промене, морају се дефинисати квалитетни критеријуми који би</p>		

	<p>одговорили на питање: „Шта подразумева циркуларну иницијативу или програм“.</p> <p>4. Овим предлогом избегавамо евентуалну неконзистентност примењених потреба за променама и конкретним адресирањем истих кроз предлоге циљева, мера и активности.</p>		
87.	<p>Примедба 9: Назив поглавља Мера 2.1: Подршка одабраним јединицама локалне самоуправе у припреми локалних мапа пута за циркуларну економију Предлог за измену и/или допуну 1. У оквиру пројекта „Циркуларни светионици Балкана“ у сарадњи са ЕИТ Climate-KIC и Вупертал институтом, ЦИРЕКОН Д.О.О. је дизајнирао и програм обуке оснаживања ЈЛС на системском, колаборативном нивоу и тзв „хотспот“, односно анализу кључних области на коју ће се наслањати и мапе пута. Такође, ЦИРЕКОН Д.О.О. је специјализован за апликацију Беккестинг анализе која се у ЕУ користи за израде мапа пута. Стављамо на располагање наше знање и ресурсе за израде мапе пута. 2. Заједно а СКГО, ЦИРЕКОН Д.О.О. ће спровести тзв. Анализу метаболизма једне локалне самоуправе у току 2022 и 2023., ЦИРЕКОН Д.О.О. ставља на располагање своје знање, искуство и ресурсе уз колаборацију са СКГО за спровођење оваквих конкретних активности. Образложење 1. У оквиру поменутог пројекта, тим се оспособљава и већ поседује искуство у односу са ЈЛС. Такође, сам пројекат може допринети одређеним нивоом суфинансирања и тиме обогатити фонд издвојен за реализацију ових активности. ЦИРЕКОН Д.О.О. је пројектни руководилац и може утицати на уобличавање истог или на надовезивање са додатним активностима. 2. Ова анализа представља детаљно упознавање са протоцима масе и енергије у оквиру једне локалне самоуправе и предлаже низ мера за оптимизацију циркуларности. Оваква детаљна анализа се може спроводити за генерисање конкретних програма и акционих планова за ЈЛС.</p>		
88.	<p>Примедба 10: Назив поглавља Мера 2.2: Подизање свести надлежних органа локалних самоуправа, јавних и комуналних предузећа и локалне привреде о концепту циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну 1.У оквиру пројекта „Циркуларни светионици Балкана“ у сарадњи са ЕИТ Climate-KIC и Вупертал институтом, ЦИРЕКОН Д.О.О. је дизајнирао програм обуке оснаживања ЈЛС на системском, колаборативном нивоу. У односу на инволвираност ЦИРЕКОН Д.О.О. у европске пројекте и донаторе, могуће је формулисати иницијативе – пројекте које би омогућиле студијске или едукативне посете градовима у ЕУ. Стављамо наше ресурсе на располагање за реализацију ове активности у сарадњи са СКГО. Образложење 1.ЦИРЕКОН Д.о.о је већ испоставио радионице подизања капацитета у 6 општина у сарадњи са СКГО , а уз помоћ експерата из ЕИТ Climate-KIC у односу на ЦИЦЕРОНЕ програм Европске Уније, те поседује и знање и искуство у анимацији и активацији ЈЛС и успостављање међусекторске и међуодељенске сарадње.</p>		
89.	<p>Примедба11: Назив поглавља Мера 3.1: Смањење настајања отпада од пластичних производа за једнократну употребу Предлог за измену и/или допуну Чини се да се мера односи само на тражење алтернативних материјала. Предлог је да се отвори тражење нових решења и система који би у бити променили, одн. смањили употребу, а последично и отпад од једнократне пластике. Образложење Постоји ризик од системски присутних баријера у Р. Србији које превенирају позиционирање алтернативних материјала, и иако је предлог да се овакав вид развоја де факто деси, потребно је проширити обухват на системска решења која могу извршити смањење генерисања поменутог отпада, будући да циркуларна економија и кроз технологију и кроз пословне моделе и дизајн целокупног система производа може допринети циљу. Нека од основних питања у циркуларној економији су – „Да ли материјал – производ уопште треба да постоји? „ , „Која је функција материјала – производа – услуге? „ Из рада са привредом знамо да постоје алтернативна решења која би у знатној мери супституисала једнократну пластику кроз позицију нових технологија, потрошачких навика и пословних модела.</p>		

90.	<p>Примедба 12: Назив поглавља Мера 3.2: Унапређење индустријске симбиозе у циљу оптимизације коришћења ресурса и смањивања количине отпада Предлог за измену и/или допуну: 1.Уводни пасус: Предлог је променити уводни део са фокуса на „принципе циркуларне економије“ на „активности који подржавају остварење принципа циркуларне економије.“ 2. Промена наратива уводног текста и проширење обухвата са отпада на: отпад, нуспроизоде, воду, енергију и остале остатке у производним и логистичким активностима. 3. Промена наратива индустријске симбиозе на тачан и свеобухватан облик, или преименовање ове мере у меру „подстицања креирања тржишта / берзе секундарних сировина и нуспроизвода“ као само једног од облика индустријске симбиозе. 4. Увести активност - Анализа утицаја на животну средину пројекта берзе секундарних сировина Образложење 1.„Поновна употреба искоришћених материјала“, у нашој бази знања не кореспондира принципу циркуларне економије, већ тактици или активности која подржава испуњење принципа. 2.Контекст уводног текста инсинуира да се у индустријској симбиози користи само отпад, док то није сасвим тачно. Поред отпада користе се и други производни остаци, други остаци, укључујући и нуспроизоде. (укључујући и мањкавост дефиниције остатака у пословним процесима у правилнику о нуспроизводима), затим енергија и вода. 3.Наратив ове мере изједначава индустријску симбиозу са берзом секундарних сировина, док заправо индустријска симбиоза то није. За успостављање правилне индустријске симбиозе, потребни су и еко-индустријски паркови, колокација за директно повезивање производних постројења, успостављање заједничких еко-иновацијских подухвата, смањење утицаја на животну средину и тржишни интерес актера да ступе у такав однос. Ужи поглед индустријске симбиозе, какав је представљен у документу, може узроковати мањи потенцијал у успостављању еко-иновација, неадекватан рад на смањивању настајања отпада кроз колокацију у индустријским парковима или зонама, те неадекватно адресирање утицаја на животну средину. 4.Без колокације у размени сировина, потенцијално компликована логистика транспорта пријављених (секундарних) сировина, уз евентуално неадекватан и застарели транспортни систем може узроковати више емисија и штете по животну средину. Без ове активности значајно се подиже ризик од несистемског приступа и нежељених, негативних ефеката по животну средину.</p>		
91.	<p>Примедба 13: Назив поглавља Мера 3.4: Подршка рециклажном сектору за унапређење рециклажних процеса за поједине токове отпада у односу на супстанце које изазивају забринутост Предлог за измену и/или допуну 1. Предлог је потпуна промена мере у- „Усклађивање плана за управљање отпадом са принципима циркуларне економије са циљем обезбеђивања оптималних капацитета рециклажне индустрије (и за посебне токове отпада), као и процесима у односу на супстанце које изазивају забринутост“ 2. Предлог је додати меру – Истраживање ефективности и ефикасности тренутних схема продужене одговорности произвођача, потреба и капацитета за увођење нових схема продужене одговорности произвођача. 3. Предлог је и увођење додатног индикатора за управљање отпадом- „додатна вредности из процеса рециклаже „ (или монетарна вредност рециклажног аутпута). Образложење 1. Предлог мере мора бити усклађен са новом стратегијом и плановима управљања отпадом. Србија мора обезбедити услове за праву рециклажу где се отпад генерисан на територији Р. Србије у оптималној мери третира у Србији (а што мање извози и избегава увоз -извоз сличних и истих (секундарних) сировина), са све пројекцијама смањења генерисања отпада у будућности. Овом мером би требало обухватити и инцинерацију и поставити адекватне, минималне капацитете за инцинерацију. Такође, као што је већ укључено у меру, потребно је водити рачуна о ПОП и СВХЦ супстанцама. 2. Ово истраживање – анализа би обухватила мањкавости, баријере и прилике за унапређење тренутних, али и представила потребе увођења нових као што су за текстил, ауто и делове за машине, укључујући и ауто катализаторе,био отпад, итд. А уз то предлагемо ревизију уредбе</p>		

	<p>о „производима који после употребе постају посебни токови отпада“ (скраћен назив).</p> <p>3. Овим индикатором доводимо јаснији приказ не само количина, већ и начина на који задржавамо вредности рециклата у оквирима граница Р. Србије кроз кватификацију његове вредности. Овај индикатор ће помоћи успостављању адекватног рециклажног тржишта у Србији и обрнуто, потенцијално индиректно деловати на превенцију претераног спаљивања и извоза балираног отпада.</p>		
92.	<p>Примедба 14: Назив поглавља Мера 3.5: Подршка за унапређење система управљања храном, вишковима хране и отпадом од хране у контексту циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну</p> <p>1. Предлог је поставити прави контекст управљања отпадом хране, назнаком да је то само део ланца вредности производње и употребе хране, као и адресирање успостављања „правог процеса доласка до циркуларног решења“, пре „доношења униформног модела решења за проблем ХОРЕКА сектора.“ Другим речима, сматрамо да је процес доласка до решења битнији од моделирања униформног (једног) решења. Образложење</p> <p>1. Предлог је да се адресирају и остали делови овог ланца вредности како би се, у будућности, у следећим програмима адекватно поставиле активности и у односу на пољопривредни био отпад, амбалажу хране, транспорт и складиштење и остале пропратне активности и стадијуме у овом ланцу вредности. Без системског приступа овој категорији, подиже се ризик од неусаглашавања активности у целом ланцу вредности, и решења која не морају бити у складу са нпр. “Food to fork” стратегијом ЕУ. Отпад хране се може адресирати и у оптимизацији пољопривредних, производних и логистичких стадијума који углавном предходе ХОРЕКА и трговинском сектору. Из примера из праксе ЦИРЕКОН Д.О.О. је упознат са комплексношћу проблема и међузависности решавања и са пољопривредним газдинствима и са локалним самоуправама, те је веома тешко направити затворена решења која ће резултирати у циркуларним хотелима или ХОРЕКА објектима, без укључивања осталих заинтересованих страна. Такође, географска, ресурсна, организациона специфичност сваког ХОРЕКА типа и објекта додатно компликује израду униформног модела за третирање ове врсте отпада. Додатни ризик је апстракција могућих решења која могу бити подобна за конкретне прилике, уколико фокус буде на достављању једног униформног модела решења, а потом скалирање истог.</p>		
93.	<p>Примедба 15: Назив поглавља Мера 4.5: Промоција EMAS и Еко знака Предлог за измену и/или допуну</p> <p>Пре промоције EMAS и Еко знака, сматрамо да је битније позиционирање ИСО 14000 серије и анализа животног циклуса производа, која ће уједно и олакшати увођење EMAS-а и еко-знака. Такође, предлог је подизање свести о другим ИСО стандардима који су директно повезани са циркуларном економијом (као нпр ИСО серија 14000, серија 14040, серија 14050,...) а тако и посредно и EMASа као схеме за успостављање адекватног менаџмент система у оквиру организације.</p> <p>На крају, сматрамо да је приближавање, промоција и подршка, па затим и захтев за извештавањем у складу са одрживом развојем (нпр. ГРИ извештавање) битна (пред)одредница успостављању EMAS-а и Еко знака и усклађивања са циркуларном економијом. Образложење</p> <p>ИСО 1400 серија и ИСО 14040 серија са мерењем утицаја целог животног циклуса производа постаје проминентни метод мерења утицаја производа на животну средину и друштво. Овај метод је претпостављен као приоритет за поглед на животни циклус производа, а циркуларна економија мора подржавати поглед животног циклуса производа. Постепеним увођењем ових и других подстандарда из ИСО 14000 серије повећава се вероватноћа увођења EMASа.</p> <p>ГРИ стандарди су унапредили извештавање за одрживи развој како би помогли компанијама у увођењу циркуларне економије. Извештавање је битан фактор из два разлога – доказ прогреса ка одрживој циркуларној економији, и подстрек за успостављање процеса бележења и анализе података који се морају мерити за напредак ка циркуларној економији. Из праксе сарадње са привредним сектором, већина параметара у вези са производним и додатним процесима који су директно или индиректно повезани са циркуларном економијом се не</p>		

	<p>прате, или се, у мањој мери, прате неадекватно (нпр. Кроз финансијске рачуне, не кроз волумене протока материје и енергије).</p>		
94.	<p>Примедба 16: Назив поглавља Посебан циљ 5: Подизање свести заинтересоване јавности и образовних институција о концепту циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну: 1. Поред информисања и едукације, сматрамо да је преко потребан позив на сарадњу и обезбеђивање средстава за конкретне пројекте активације грађана на пољу циркуларне економије. Образложење 1. Из искуства рада на терену, локалне самоуправе ретко кад препознају важност укључивања саме ЈЛС у процес реализације пројекта, као и слабије препознају важност пројекта који директно ангажују грађане (као нпр. Радионице за поправљање, одређивање и пружање подршке у добијању локација за иновације, градске игре, тзв „test beds” или ти експериментални квартави, итд. Битна ставка је активна укљученост грађана, поред подизања свести.</p>		
95.	<p>Примедба 17: Назив поглавља Мера 5.2: Информисање и едукација образовних институција о концепту циркуларне економије Предлог за измену и/или допуну 1. Допунити ову меру са подршком у међународној сарадњи између научно истраживачких и академских центара у оквиру пројекта и програма за трансфер и унапређење програма и знања за циркуларну економију. Алтернативно, подржати формирање заједничких студијских програма на мастер и докторском нивоу. Образложење 1. Директна сарадња између српских и међународних центара је најбржи и најсвеобухватнији начин креирања промена и генерисања интересовања истраживача и студената за специјализацију у домену циркуларне економије. Подстицање заједничких едукативних или истраживачко-едукативних програма је пут интеграције знања и стварања новог знања за будуће експерте из домена циркуларности. На овај начин избегавамо скупо и једнократно ангажовање страних стручњака, док постижемо интеграцију новостеченог знања у нове процесе академије и научно-истраживачких институције, а при томе и доприносимо генерисању и задржавању нових стручњака у Србији.</p>		
96.	<p>Примедба 18: Назив поглавља ПРОЦЕНА ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА ПОТРЕБНИХ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА Предлог за измену и/или допуну Квантификовати процене потребних финансијских средстава. Финални нацрт не садржи квантификовану финансијску процену, што не даје могућност предлагања промена у овом, можда и најважнијем делу документа. Образложење Мањак информација за евалуацију.</p>		